

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Sexuální výchova na prvním stupni základní školy z pohledu učitele

Sexual education on primary school from teacher's point
of view

Radka Wirthová

Vedoucí práce: PhDr. Hana Sotáková
Studijní program: Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1.stupeň ZŠ

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Sexuální výchova na prvním stupni základní školy z pohledu učitele vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha **4.12.15**

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Haně Sotákové za poskytnutí cenných rad, věcných připomínek a podnětů, které mi pomohly tuto práci vytvořit.

.....

podpis

ABSTRAKT

Diplomová práce Sexuální výchova na prvním stupni základní školy z pohledu učitele v teoretické části definuje sexuální výchovu, její cíle, obsah a principy. Vymezuje současné pojetí sexuální výchovy na základní škole a odráží sexuální výchovu v RVP ZV. Charakterizuje dítě mladšího školního věku z pohledu fyzického a emocionálního vývoje, též popisuje sexuální vývoj dítěte. Důležitou součástí této části je osobnost učitele a její vliv na realizaci sexuální výchovy. V praktické části si klade za cíl zjistit, do jaké míry je sexuální výchova na českých školách skutečně realizována a jaké postoje k této problematice zaujímají učitelé prvního stupně ZŠ. Šetření probíhalo využitím metod kvantitativního dotazování za pomoci statistického zpracování získaných dat, s cílem oslovit co největší vzorek validních respondentů, učitelů.

KLÍČOVÁ SLOVA

sexuální výchova, sexualita, učitel, základní škola, současné pojetí

ABSTRACT

The diploma thesis „Sexual education on primary school from teacher’s point of view“ defines in the theoretical part the sexual education, it’s objectives, it's content and principles. The thesis specifies the actual conception of the sexual education on primary school as per the RVP ZV document. The thesis characterizes the physical and emotional development of a primary school child and describes a child sexual development. The target of the practical part is to prove at what extent in Czech schools the primary school teachers apply sexual education, furthermore what attitude does primary school teachers‘ have towards this subject. Empiric methods of quantitative questioning and statistic data processing were used in the survey. The aim was to address a significant amount of respondents, teachers.

KEYWORDS

Sexual education, sexuality, teacher, primary school, current concept

1 Obsah

1	Obsah	5
2	Úvod	7
3	Teoretická východiska	8
3.1	Sexuální výchova a různé pohledy na její definování	8
3.1.1	Lidská sexualita.....	8
3.1.2	Sexuální výchova	8
3.1.3	Význam sexuální výchovy ve škole	11
3.1.4	Odpůrci sexuální výchovy	13
3.1.5	Sexuální výchova a rodina.....	16
3.2	Cíle, obsah a principy sexuální výchovy na 1. stupni ZŠ	17
3.2.1	Cíle sexuální výchovy	17
3.2.2	Obsah sexuální výchovy.....	18
3.2.3	Principy sexuální výchovy.....	20
3.3	Sexuální výchova na 1. stupni základní školy.....	23
3.3.1	Současné pojetí sexuální výchovy	23
3.3.2	Sexuální výchova v RVP základního vzdělávání	24
3.4	Role učitele při výuce sexuální výchovy	28
3.4.1	Učitel	28
3.4.2	Učitel sexuální výchovy	29
3.5	Dítě mladšího školního věku a jeho vývoj.....	32
3.5.1	Dítě a jeho fyzický vývoj.....	33
3.5.2	Citový vývoj a budování sociálních vztahů dítěte	35
3.5.3	Sexualita dětí předškolního a mladšího školního věku	36
3.6	Shrnutí teoretické části.....	39
4	Výzkumná část	41
4.1	Úvod.....	41
4.2	Cíle a hypotézy výzkumu.....	41
4.2.1	Hypotéza č. 1:	42
4.2.2	Hypotéza č. 2:	42
4.2.3	Hypotéza č.3:	42

4.2.4	Hypotéza č.4:	42
4.3	Metodologie.....	42
4.4	Výzkumný vzorek.....	43
4.4.1	Identifikace otázek	43
4.5	Prezentace dat	50
4.6	Interpretace dat	66
4.6.1	Důležitost sexuální výchovy z pohledu učitele.....	67
4.6.2	Důležitá témata sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ	69
4.6.3	Výskyt sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ	71
4.6.4	Přístup žen a mužů k problematice sexuální výchovy	71
4.6.5	Osobnost učitele a sexuální výchova	73
4.6.6	Příprava učitelů na realizaci sexuální výchovy.....	75
4.7	Diskuze.....	76
5	Závěr	79
6	Seznam použitých zdrojů	81
6.1	Tištěné zdroje	81
6.2	Internetové zdroje	84
	Seznam grafů	85
	Seznam tabulek	86
	Seznam příloh	I
	Příloha č. 1: Přepis dotazníku	I

2 Úvod

Sexualita ovlivňuje život každého z nás. Je naší přirozenou součástí od narození. Dennodenně slyšíme o různých tématech, spojených právě s lidskou sexualitou. Stejně tak i děti. V dnešní moderní společnosti je velmi snadné dostat se k neseriózním a zavádějícím informacím, které mohou později vést k celkovému negativnímu postoji v otázkách lidské sexuality a předsudkům k danému tématu.

I proto nesmíme zapomínat na sexuální výchovu. Primární roli sehrává rodina a rodinné zázemí, bez kterého je těžké sexuální výchovu realizovat. Účast školy je ovšem neoddiskutovatelná. Na výchovu v rodině navazuje, doplňuje ji, v některých případech ji dokonce nahrazuje. Učitel základní školy může být jedinou kompetentní osobou, která se na sexuální výchově dítěte podepisuje.

Svou diplomovou práci jsem věnovala problematice sexuální výchovy proto, že tuto oblast považuji za velice podstatnou složku vzdělávacího procesu. Ačkoliv je výuka sexuální výchovy zakomponována do školního vzdělávání prvního stupně, nemyslím si, že všichni učitelé jsou této oblasti nakloněni. A právě učitel stojí před svými žáky a má zásadní roli ve formování jejich budoucích postojů.

V teoretické části své práce byl vytvořen přehled oboru sexuální výchova. V první kapitole je popisována definice sexuální výchovy. Jsou zde rozebrány různé pohledy na její pojmenování, význam v rodině i ve škole, zohledněn je i názor odpůrců na tuto problematiku. Další část vymezuje cíle, obsah a principy sexuální výchovy. Důležitým momentem je kapitola týkající se současného pojetí sexuální výchovy na prvním stupni základní školy a její ukotvení ve školních dokumentech. Teoretická východiska též popisují osobnost učitele a jeho roli při realizaci sexuální výchovy. Nechybí zde ani kapitola, věnující se dítěti v období mladšího školního věku, zejména po stránce jeho emocionálního a fyzického vývoje, zároveň je popisována sexualita jedince tohoto věku.

Následuje praktická část, součástí které je vlastní výzkum, jehož cílem je potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy. Výzkumné šetření cílí na učitele prvního stupně základní školy a na jeho pohled na sexuální výchovu. Výzkum probíhal pomocí metody kvantitativního dotazování. Výzkumný vzorek je popsán, získaná data jsou vyhodnocena a interpretována.

3 Teoretická východiska

3.1 Sexuální výchova a různé pohledy na její definování

3.1.1 Lidská sexualita

Lidská sexualita vždy byla a je tématem nevyčerpatelným. Dotýká se každého z nás po celou dobu života. Autory je různě pojímána. Jedná se o různé vlastnosti a jevy, pramenící z pohlavních rozdílů. Podle Jandourka (2008) je záležitostí biologickou, kulturní i psychickou.

P. Hartl definuje sexualitu jako „*souhrn projevů lidského chování a citění vyplývající z tělesných i psychických rozdílů mezi pohlavími, zahrnuje rozdíly anatomické, hormonální, reprodukční i rozdílné sociální role získané učením: též fyziologické uspokojení a psychickou slast spojenou se sexuálními aktivitami sblížení, vzrušení, spojení.*“ (Hartl, 1993, str. 188)

Sexualita je souhrnem našich postojů, představ a vztahů k jiným lidem, zahrnuje naše představy o muži a ženě, o sobě, naše sexuální chování, představy o našem sebevědomí. Zmíněné postoje a vnímání sexuality se vyvíjejí od útlého dětství v nejbližší rodině, tedy probíhá sociálním učením od nejbližších rodinných příslušníků, později učitelů. Sexualita a postoj k ní je ovlivněn souhrnem vlivů, které rozhodují o našem postoji k sexualitě.

(ŠTĚRBOVÁ, Dana. *Přístup k dětské sexualitě* [online].

Dostupné z: www.planovanirodiny.cz)

3.1.2 Sexuální výchova

Historie i současná věda se přiklání k názoru, že již od nejútlejšího dětství se tvoří vztah člověka k sexualitě, jeho sexuální prožívání i jinak sexuálně laděné chování. To vše se rozvíjí postupně, zejména působením výchovy a prostředím, kterým je dítě obkloповáno. (Smolíková, Hajnová, 1997)

V. Täubner (1996) považuje sexuální výchovu za záměrnou a cílevědomou formativní činnost vychovatele k vychovávanému. Jejím cílem je získání povědomí o lidské sexualitě, partnerských vztazích, vztazích před manželstvím, v manželství a rodičovství a zároveň nabytí vhodných společenských a emocionálních postojů

k sexualitě v nejširším slova smyslu. Do sexuální výchovy též zahrnuje osvojení návyků a dovedností, důležitých pro individuální život jedince a zároveň pro jeho společenské fungování v partnerství, manželství a rodině.

Rašková (2007) na sexuální výchovu nahlíží také komplexně. Pojímána by měla být v širších souvislostech, předávat postoje k sexuální morálce a podporovat osobní autonomii.

Oba autoři nahlíží na sexuální výchovu obdobným způsobem. Disciplínu formativní, založenou nejen na faktech a teoretických informacích. Považují ji za komplexní a cílevědomé působení vychovatele k vychovávanému.

„Sexuální výchova znamená vštípení morálních principů a formování lidského jednání a postojů k sexuální problematice. Vyžaduje rozvíjet citovou oblast jedince v návaznosti na jeho budoucí sexuální touhy a potřeby.“ (Pondělíčková-Mašlová, 1973, str.34)

Definice sexuální výchovy můžeme krom pohledu komplexního dále rozdělit na ty, které vidí sexuální výchovu jako nauku mezilidských vztahů. Zde se jedná o vztahy, kde se ještě nezačalo projevovat fyzické sexuální konání, avšak mezilidské vztahy se projevují v emocionální a duchovní sféře. K tomu přispívá získávání vědomostí, orientace v hodnotách a ovládání vlastního jednání. Díky upevňování sexuálního uvědomění má jedince naučit vyzdvihnout pohlavní lásku a mravní rozhodování nad svou sexualitu. (Rašková 2008)

K tomuto postoji se připojuje i Augustin (1995): *„Sexuální výchova se týká především formování vyspělých mezilidských vztahů, které zahrnují i sféru sexuální. Než se mezilidské vztahy začnou projevovat fyzickým sexuálním konáním, měly by se projevit ve sféře emocionální a duchovní.“* (Augustin, 1995, str.59)

Sexuální výchovu lze chápat jako výchovu k získávání hodnot, znalostí, norem, postojů, dovedností a návyků, v záležitostech mezi ženou a mužem. (Průcha, Walterová, Mareš, 2001)

Rašková (2008) zmiňuje jako další úhel pohledu na sexuální výchovu slovní předávání faktických informací z fyziologie a biologie člověka a jeho reprodukce. Zabývá se tedy informacemi o sexu, pohlavních orgánech, těhotenstvím, antikoncepcí a rozmnožováním.

„Sexuální výchova je určena pro současný i budoucí život dětí, jehož cílem by měl být spokojený život zejména v oblasti partnerské, manželské i rodičovské a měl by fungovat s principy a normami společnosti. Sexuální výchova musí mít na dítě pozitivní vliv, a to zejména z hlediska poznávání a získávání potřebných informací, formování názorů a postojů k nejširší oblasti lidské sexuality, utváření dovedností návyků a chování v rámci mezilidských vztahů.“ (Rašková, 2007, str.10)

Pro lepší orientaci v rozdělení sexuální výchovy uvádím dělení podle L. Šulové. (ŠULOVÁ, Lenka. *Sexuální výchova od mateřské školy?* [online]. 2009)

Ta odráží další pohledy na sexuální výchovu. Rozděluje sexuální výchovu podle přístupu různých skupin společnosti, s jakou důležitostí se určité skupiny věnují dílčím částem a podle jakého konkrétního způsobu výuky tak činí:

křesťanská sexuální výchova

Křesťanská sexuální výchova je odrazem papežské encykliky *Humanae vitae* z roku 1968. Hlavní důraz klade na tvoření zodpovědných postojů, založených na sexuální aktivitě až po vstupu do manželství. Věnuje se též rozvíjení sexuality v manželství, kde je důležitá věrná láska, úcta obou partnerů, mateřství a panenství. Tento přístup k sexuální výchově striktně odmítá interrupci a způsoby antikoncepce, které nejsou přirozené.

humanistická sexuální výchova

S tímto přístupem se názorově ztotožňují němečtí autoři. Těžištěm pro tímto směrem orientovanou sexuální výchovu je rozum a jeho správné užívání v otázkách rozhodování o sobě samém. Je podporována úcta k životu a druhým lidem, tolerance práv druhých lidí a respektování všeho živého. Je to směr, který nepovažuje normu za cosi neměnného, ale pružného, s čím lze hýbat, tudíž nabízí diskuzi a nabádá ke kritice. Pokud si dospívající obhájí své názory, má na ně právo. Vede tedy k vlastní zodpovědnosti, samostatnosti a úctě.

pragmatická sexuální výchova

Předpokládá, že sexualita a věci s ní spojené, jsou běžnou součástí lidského života. Podporuje kladné prožívání sexuálního života, považuje sexualitu za důležitou a

zároveň zdůrazňuje rizika, která jsou s ní spojená. V žádném případě nevychovává ve smyslu, aby sexuální prožitky nebyly vyhledávány a podporovány, avšak na základě dostatečného množství informací se snaží eliminovat rizika. Snaží se budovat pozitivní návyky pro to, aby byl sexuální život bezpečný a bezproblémový. Staví na kvalitních informacích, které mohou být dobrou základnou pro stabilní sexuální život. (www.planovanirodiny.cz)

Z literatury vyplývá, že na sexuální výchovu nenalezneme jednotnou definici. Přístupy se mohou významně lišit, avšak zároveň v určitých místech spojovat. Jsou evidentní rozdíly dle určitých skupin společnosti. Sexuální výchova by měla být komplexní disciplínou, která není založena pouze na vědomostech, ale i na budování postojů a hodnot.

3.1.3 Význam sexuální výchovy ve škole

Důležité je říci, že škola hraje důležitou roli, jelikož předává dětem kvalitní a odborné informace. Je tedy pravděpodobně jediným místem, kde se žák dozvídá ucelená, kontinuální a ověřená fakta a buduje si určité postoje, které mají dlouhodobý charakter. Znepokojivé je, že drtivou většinu informací se jedinec dozví neoficiálně z řad kamarádů. O kvalitě takto získaných informací by se dalo spekulovat. (Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách, 2010)

„Vzájemná informační výměna začíná dětskými hrami na doktora v předškolním věku, pokračuje zasvěcenými diskuzemi o tom, co kdo viděl v různých filmech (někdy bohužel na pornokazetách rodičů), slyšel apod. V období dospívání se již řeší věci související s milostnými vztahy a jejich sexuálními projevy.“ (Šilerová, 2008, str. 15)

Děti a hlavně dospívající navíc často z důvodů zviditelnění své osoby a zvyšování sebevědomí, příběhy domýšlejí a přičítají si různé sexuální zkušenosti, které ve skutečnosti nezažili. Škola má nezastupitelnou roli jakožto instituce, kde dítě získá ucelené informace.

Šilerová (2003) uvádí, že škola má, stejně tak jako rodina, v oblasti sexuální výchovy významnou roli. Ve škole jsou totiž dětem předávány vědomosti, poznatky i podrobné informace o sexualitě. Jsou školy, které podporují kvalitní výuku semináři s psychologem, právníkem, lékařem či jinými odborníky. Rizikem je, že takto vedená výuka nebývá systematická, avšak je zajímavá a atraktivní pro žáky. Na školách jsou často

nabízeny speciální kroužky či kurzy, kde děti získají nejen potřebné informace, ale též mají možnost rozvíjet své názory a postoje v této oblasti. (Šilerová, 2003)

Význam sexuální výchovy můžeme popisovat v několika rovinách. Podle Šulové jde v první řadě o prevenci celospolečenských negativních jevů, kterých bohužel v dnešní době přibývá a tím roste nutnost sexuální výchovu realizovat. Šulová zde jako příklad těchto jevů uvádí např. sexuálně přenosné choroby, zneužívání dětí, nechtěné těhotenství nebo sexuální poruchy.

Na webových stránkách MŠMT jsou uvedena další aktuální témata, která se shodují s Šulovou: nebezpečí, spojené s užíváním internetu, změny struktury rodiny, výskyt rakoviny prostaty a další. (*Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách*. 2010. Dostupné z: www.msmt.cz)

Další význam sexuální výchovy vnímá Šulová na úrovni lidského těla. Jedná se o přijetí vlastní pohlavní identity a samotné přijetí vlastního těla. Na prvním stupni základní školy je obzvláště důležité začít budovat právě tyto vědomosti a získávání objektivních informací o tělesných změnách. Přijetí vlastní tělesnosti, později vlastní sexuality, má souvislost s tím, že dítěti vysvětlujeme, jak tělo pracuje a jak se chovají pohlavní orgány. Pomáháme mu tvořit si pozitivní vztah k vlastnímu tělu. (Šilerová, 2008)

Význam této výchovy ve školách vidí Šulová v několika rovinách:

- prevence rozsáhlé sociální patologie,
- instituce supluje nefunkční chování části rodičů v této oblasti (asi 20%),
- možnost institucionálního, kontinuálního a odborného působení na děti a dospívající,
- působí proti snižování stability rodinné struktury,
- proti zhoršování vztahů ve společnosti obecně,
- posiluje chápání sexuality v širších souvislostech.

„Sexuální výchova, která probíhá na odborné úrovni v instituci a vychází z aktuálních vědeckých poznatků, jistě přispívá k chápání sexuality v širších souvislostech. Působí proti zužování tématu na pouhé reprodukční chování nebo na pouhé uspokojení momentální potřeby. Chápe sexualitu a sexuální chování jako součást

komplexních mezilidských vztahů, kultury, dokáže propojit biologické i psychosociální aspekty sledovaného tématu. Je velmi důležité pochopit již na počátku, kdy dítě samotné začne toto téma zajímat, význam sexuality v širších souvislostech. Právě v tom spočívá možnost zvyšování kvality a smysluplnosti jeho života.“ (Šulová, 2009, str. 1)

K podobnému závěru se přiklání i Rašková (2007), která říká, že v primární škole má sexuální výchova neoddiskutovatelně své místo. Měla by plynule navazovat na působení rodiny, popřípadě na výchovu v mateřské škole.

Právě rodina je důležitý faktor sexuální výchovy. Jedním z důvodů, proč je existence sexuální výchovy ve škole důležitá je ten, že ne vždy jsou rodiče na sexuální výchovu svých dětí připraveni. (Marádová, 2007). Ne každé dítě vyrůstá v harmonické rodině, kde vše dobře funguje a plní svou úlohu tak, jak má.

Janiš, Loudová, Šrámková (2007) uvádějí, že rodiče často přenechávají odpovědnost na škole kvůli tomu, že nemají dostatek informací, či z důvodu psychických obav. Nemají se svými dětmi dostatečný kontakt a sexuální výchovu nijak nezapojují. Důvodem může být pracovní vytížení či nezáměr ze strany rodičů.

Podle Marádové (2006) je důležitým argumentem významu sexuální výchovy fakt, že v současných společenských podmínkách je potřeba, aby bylo dítě vybaveno četnými informacemi a dovednostmi, které mu napomohou chránit své reprodukční zdraví a bezpečnost. Pro ochranu před sexuálním zneužíváním je důležité, aby jedinec získal ty správné postoje k sexualitě. Marádová popisuje, že sexuální výchova má vést k pochopení sexu jako daru, díky kterému může vzniknout nový život.

Z informací zmíněných výše v kapitole vyplývá, že škola má vedle rodiny v otázkách sexuální výchovy neoddiskutovatelné místo. Autoři se shodují na tom, že ne v každé rodině jsou tak nastolené podmínky, aby se k dětem dostávaly relevantní informace, které jsou v dnešní společnosti zásadní a díky kterým lze předcházet např. různých patologickým jevům.

3.1.4 Odpůrci sexuální výchovy

Janiš (2007) uvádí, že školní sexuální výchova může často znamenat politický, ideologický, kulturní a sociální problém. Některé náboženské a morálně tradicionalistické vlivy mohou podle něj přispívat k sexuální diskriminaci jedince a

bránit mu v jeho individuálním rozvoji potlačováním základních sexuálních a reprodukčních práv. Vzhledem k rozličným společenským a náboženským skupinám může docházet ke střetu názorů na tuto problematiku. Církev má v otázkách sexuální výchovy velmi výrazný vliv a často radikální pohled. Její vliv ovšem není tak výrazný jako například v Polsku. Některé skupiny naší společnosti si nemusí vždy uvědomovat stále vzrůstající riziko nákazy AIDS a jiných pohlavních nemocí, výskyt drogově závislých apod.

Janiš též tvrdí, že společnost realizací sexuální výchovy ve školách jen "pomáhá" rodičům přenést zodpovědnost na jiný subjekt a vyhnout se tak rozebírání náročných otázek, spojených s citlivými tématy sexuální výchovy v rodinném prostředí.

Vyučování sexuální výchovy na základních školách má tedy své odpůrce. Organizace *Hnutí pro život*, jež si dává za cíl „*obnovit vědomí neměnné důstojnosti a nedotknutelnosti života každého člověka od jeho početí do přirozené smrti a uznání jeho plné právní ochrany*“, na svých oficiálních stránkách uvádí publikaci psychologa Melvina Anchela (2010), který komentuje negativní důsledky sexuální výchovy. Spolek *Hnutí pro život* reaguje na Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách z roku 2010. Tento materiál MŠMT vychází z důležitosti a potřeby zařazení sexuální výchovy na základních školách. Požadavek souvisí se společenskými změnami v posledních letech. Vysvětluje, z jakého důvodu je sexuální výchova aktuálním tématem na našich školách a jakým způsobem by se měla vyučovat. Odráží též sexuální výchovu ve školních dokumentech. Právě tento dokument se stal trnem v oku odpůrců sexuální výchovy.

Spolek *Hnutí pro život* se domnívá, že se jedná o „*publikaci vytvořenou úzkou skupinou odborníků s radikálními názory bez možnosti veřejné diskuze*.“ Důležité ovšem je, co tento spolek považuje za skutečné důvody odmítání sexuální výchovy:

Vycházejí z přesvědčení, že výsadní právo a povinnost na sdělování podobně cílených informací mají pouze rodiče. Uvádí, že vyučováním o sexualitě se děti stanou méně vzdělavatelnější v ostatních oblastech, protože v tomto období má mozek sloužit k jiným účelům.

„Opakované odborné testy na dnešních sexuálně vzdělaných šesti až dvanáctiletých dětech skutečně ukazují, že tito žáci dosahují nižších akademických výsledků než žáci před zavedením sexuální výchovy“. (ANCHELL, Melvin. *Důvody, proč neučit sexuální výchovu*, 2010)

Dále zmiňují, že sexuální výchova může zabránit rozvoji soucitu: *„Soucit je jedním z prvků, který skutečně odděluje člověka ode všech ostatních tvorů. Když se schopnost soucitu v době latence nevyvine, protože je přímá sexuální energie vířená školní sexuální výchovou, je velmi nepravděpodobné, že se vyvine v jiném období života. Lidé, jejichž pocity soucitu jsou během latence ničeny sexuální výchovou, často tuto emocionální schopnost postrádají.“*

Hnutí pro život mezi další argumenty zařazuje, že *„sexuální indoktrinace oslabuje mentální zábrany, kontrolující nízkou sexualitu a brutalitu, čímž činí dítě bezbranným vůči perverzím a násilí. Toto vyučování brzdí sociální, kulturní a osobní úspěchy.“* (Anchel, 2010)

Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách rozpoutala vášnivou debatu o sexuální výchově i na dalších místech. Matice Cyrilometodějská, organizace usilující o upevnění křesťanství ve veřejném i soukromém životě, vydává časopis Světlo, ve kterém vyšel článek *„Nenechejme si kazit děti“*. Tento článek apeluje zejména na rodiče, aby zvážili, zda se opravdu ztotožňují s programem sexuální výchovy. Autoři článku uvádí některé úryvky Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách a doplňují svůj vlastní komentář. Organizace je přesvědčena, že tento materiál je v hrubém rozporu s křesťanskou výchovou a narušuje duševní i tělesný vývoj jedince.

„Sexualita v daném pojetí je oddělena, odtržena od citové, intelektuální a volní složky lidské osobnosti; tyto složky staví do služebné nebo pasivní role, potlačuje je. Sexualita je dětem prezentována jako nezávazná hra, bez citové motivace, bez odpovědnosti. Tím je u dětí deformováno vyvíjející se lidství ve své nejkřehčí fázi. Škola nemá právo při kolektivní výuce probouzet a rozvíjet předčasnou dětskou sexualitu, nabídkou informací o praktikách a technikách jí dávat obsah bez citu.“ (Juchelka, Špiřík, 2010)

Výbor VORP, výbor na obranu rodičovských práv, též kritizuje výuku sexuální výchovy. Spolupracuje s výše zmíněným registrovaným spolkem Hnutí pro život.

Výbor VORP se považuje za konzervativně smýšlející skupinu rodičů, kteří kritizují “novodobé technologie“, mezi které patří sexuální výchova. Tento výbor vznikl v roce 1995, v době, kdy ministerstvo školství chystalo koncept sexuální výchovy, jakožto povinného školního předmětu. Dle VORP se jednalo o předmět neslučitelný s postoji a názory velkého množství rodičů. Protestní kampaň, která byla tou dobou výborem organizována, docílila stažení tohoto konceptu a neuskutečnění zavedení samostatného předmětu. Svoji činnost VORP obnovil v roce 2010 společně s výše zmíněným Doporučením MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základní škole. VORP rozpoutal další petiční akci a s podpisem 40000 občanů opět začal bojovat proti sexuální výchově. Výbor zastává názor, že stát, potažmo škola, nemá jakékoliv právo vměšovat se do otázek sexuální výchovy, která je v kompetenci výhradně rodičů a dětské intimity. Hodnotové, morální a náboženské přesvědčení rodičů nesmí být narušováno zájmy a názory státu. (www.vorp.cz)

Argumenty vystupující proti sexuální výchově souvisí s různými sociálními skupinami lidí. Jak již bylo zmíněno výše, hlavními kritiky sexuální výchovy jsou různá náboženská hnutí, zdůrazňující možné negativní dopady na psychický vývoj dítěte. Vzhledem k citlivosti tématu se dá předpokládat nejednotnost společnosti. Každý má právo na svůj názor a pohled na realitu.

3.1.5 Sexuální výchova a rodina

„Rodina je nejpřirozenějším prostředím pro sexuální výchovu, pro rozhovory o pohlavním dospívání, o lásce, partnerství, o erotice, sexualitě a jejich projevech.“
(Šilerová, 2003, str. 19)

Rašková (2007) i ostatní autoři se též domnívají, že rodina má výhradní postavení, co se sexuální výchovy týče, vzhledem ke skutečnosti, že právě rodina má primární zodpovědnost za výchovu svých dětí.

Janiš, Loudová a Šrámková (2007) dodávají, že nejlépe znají prostředí svého dítěte právě rodiče. Jsou jim známy koníčky a zájmy dětí, chápou psychiku svých ratolestí. Mají nejvyšší vliv na vytváření hodnot svých dětí.

Rašková (2007) tvrdí, že další instituce, jako je škola mateřská i základní, mohou rodinu obohacovat a doplňovat, stejně tak ji podporovat. Žádná instituce však rodinu plně nahradí.

Marádová (2007) souhlasí a dodává, že nejpříznivějším prostředím pro sexuální výchovu je dobře fungující rodina.

Sexuální výchova dítěte začíná takřka po jeho narození. Sexualitu dítěte a jeho samotný vývoj ovlivňuje rodičovská láska a pocit bezpečí.

Marádová uvádí, že i velmi malé dítě dobře vnímá vztahy mezi rodiči. Tento vztah může též přispět k jeho harmonickému vývoji. Od chvíle, kdy si dítě uvědomí své pohlaví, od matky či otce přijímá svou socio – sexuální roli a od rodiče opačného pohlaví podvědomě získává pohled na budoucího partnera.

Někteří rodiče mají pocit, že jejich děti získají potřebná zjištění o lidské sexualitě a věcech s ní spojených ve škole, v mediích a od spolužáků, tím však svoji úlohu podceňují. Naopak právě z důvodu, že jsou všemožné nepřilíš solidní informace dostupné na nejrůznějších místech, je role rodiny nenahraditelná. (Šilerová, 2003)

Za důležité považují v této kapitole uvést tvrzení Raškové.

Uvedla, že „*učitel by měl respektovat alternativní světonázorové postoje rodičů, které nejsou v rozporu s principy a normami společnosti.*“ (Rašková, 2008, s.40)

V zmíněné větě je patrný respekt k rodinnému prostředí, který by učitel neměl opomíjet a přistupovat k němu s četnou dávkou tolerance. Mělo by fungovat propojení mezi rodinou a školou. Toto propojení by ze strany rodiny mělo obnášet monitorování situace ve škole a ze strany školy/učitele zájem o rodinné vztahy svých žáků, postřehy rodičů a zachování principu informovanosti rodičů.

3.2 Cíle, obsah a principy sexuální výchovy na 1. stupni ZŠ

3.2.1 Cíle sexuální výchovy

Světová zdravotnická organizace WHO charakterizuje podstatu a cíle sexuální výchovy vším, co spěje k vývoji celistvé osobnosti, která poznává a rozumí mravním, sociálním, psychologickým a fyziologickým zvláštnostem stejného i opačného pohlaví. Díky tomu navazuje a staví kvalitní mezilidské vztahy. (www.vychovakezdravi.cz [online].)

Sexuální výchova má stanovené cíle, které vycházejí z věkových a individuálních zvláštností dítěte. Dítě mladšího školního věku by mělo získat přiměřené znalosti o anatomii, fyziologii, psychologii a etice sexuality, vytvářet si vlastní hodnotový systém.

Důležitým cílem je rovněž naučit žáka nahlížet na sexualitu jako na nedílnou součást lidského života a uvědomovat si stanoviska, která často bývají velmi složitá i pestrá. (Rašková, 2008) S uvedenými cíli se ztotožňují také Janiš a Täubner (2008).

Täubner (1999) doplňuje, že cíl se vždy zrcadlí se stavem rozvoje a potřeb naší společnosti a současně všech žijících subjektů.

Weiss (2010) rozděluje cíle sexuální výchovy na cíle:

- kognitivní, zaměřující se na poznání a kvalitu informací,
- emocionální a postoje, týkající se vytvářením hodnot, návyků a postojů
- a třetí cíl činnostní a dovednostní, jež se zabývá vytvářením adekvátních způsobů chování v širokém spektru sexuálního chování.

Podobné dělení uvádí i Janiš s Täubnerem. (1996)

Uzel (1996) spatřuje podstatu a cíle sexuální výchovy ve všem, co podněcuje k vychovávání celistvé osobnosti, schopné vnímat a rozumět sociálním, mravním psychologickým a fyziologickým odchylkám jedince dle pohlaví a díky tomu vytvářet kvalitní vztahy mezi lidmi jak svého, tak opačného pohlaví.

Augustyn podotýká, že sexuální výchova v rodinném i školním prostředí by se neměla omezovat na pouhé předávání informací o lidském těle a jeho funkcích. Ačkoliv i tuto složku považuje za důležitou, upozorňuje na to, že sexuální výchova by si měla klást za cíl formování lidského svědomí a utváření mezilidských vztahů.

„Hlavním cílem sexuální výchovy - jak v rodině, tak i ve škole - je příprava na manželský a rodinný život.“ (Augustyn, 1998, s. 32)

3.2.2 Obsah sexuální výchovy

Täubner rozděluje obsah sexuální výchovy jednak spirálovitě, což znamená, že stejná témata se několikrát opakují, avšak úroveň se prohlubuje podle věkové úrovně žáka, jednak dle aktuálních požadavků v blocích. Tyto bloky reagují na nové situace, které se mohou vyskytnout v určitém regionu či v celé společnosti. Rozhodně se nelze domnívat, že obsah sexuální výchovy je určitým neměnným dogmatem. Naopak se jedná o pružná témata, která se mohou měnit či alespoň přizpůsobit. Učitel by měl vycházet z aktuální situace, ze složení třídy, požadavků dětí. Může se stát, že desetileté

děti netuší to, co některé děti sedmileté. Vychovatel zvažuje hloubku daného tématu v danou chvíli, reaguje na celkovou situaci jak ve třídě a ve škole, tak v celém regionu.

Täubner (1996) dělí obsah sexuální výchovy do třech základních podskupin, které se vzájemně prolínají a doplňují:

Oblast informativně poznávací (kognitivní)

Tato oblast navazuje na vědecké poznání, které je předáváno dítěti. Je zde důležitý fakt, že ne všechny informace, které jedinec z oblasti informativně poznávací získá, pro něj musí být v danou chvíli aktuální. Mají proto mají latentní charakter. (Například informace o narození dítěte). Sexuální výchova uvedené informace přesto předává, protože díky vhodné transformaci učitele dítě ochotně přijímá informace a pojmy, které ač nejsou aktuální, jsou srozumitelné. Pokud je vhodně vytvořen pojmový a informační základ v útlém věku, může pomoci správně rozeznávat pozdější nepedagogické informace a taktéž zakládá vhodnou názorovou a postojeovou rovinu i pro dobu, kde bude muset dojít k aktualizaci poznatků.

Oblast emotivně postojeová

Její cílem je vytvořit silné emotivní postoje k získanému. (Informace, dovednosti, návyky, naučené chování.) Samotné předání dané informace ještě neznamená, že bude správně používána a že byla dobře pochopena. Jedná se o budování pevných a identifikovaných postojů. Usiluje se zde o to, aby nedocházelo pouze k zahlcování informacemi bez tvorby postojů k nim. Není zde žádoucí vytvářet cvičení na rozvoj paměti, chceme, aby pedagogické působení mělo osobnostně formující smysl. Uměním každého vychovatele je vytváření správných postojů.

Oblast dovedností, návyků a chování

Třetí, poslední, oblast je aktivní součástí celé sexuální výchovy. Žákovi se zde dostává správných dovedností, návyků a chování. Soudobá sexuální výchova se často omezuje pouze na informační část. Tím se ovšem snižuje efekt a smysl této výchovy na úroveň obyčejných médií. K tvoření dovedností používá vychovatel celou řadu různých metod a prostředků, kde se dítě stává součástí procesu a spolutvůrcem rozvoje vlastní

osobnosti. Nejširší část zmíněné oblasti je doložena přiměřenými informacemi a postoji, které dítě na přiměřené úrovni pochopilo.

„Základní smysl celé sexuální výchovy není jen ve zprostředkování určitého množství informací danými osnovami, ale především ve výchově dovedností, návyků a chování, které jsou založeny na těchto informacích.“

(Täubner, 1996, str. 8)

3.2.3 Principy sexuální výchovy

Principy jsou základní pravidla, jež bychom měli respektovat při realizaci sexuální výchovy. (Rašková, 2008)

Sexuální výchova by měla své metodické postupy porovnávat s obecnými pedagogickými principy, tím sexuální výchovu zhodnocovat a posouvat dále.

Podle Täubnera (1996) by se konkrétní principy sexuální výchovy měly dotýkat hlavně názornosti a aktivity dítěte.

Rašková k tomu dodává, že principy souvisejí hlavně s psychickými potřebami dítěte. Z tohoto důvodu je důležitý pocit bezpečí a lásky.

Uvádím principy podle Täubnera a Janíše (1996), jelikož se s nimi ztotožňují a uvádí je i další autoři jako například Rašková (2008) či Pondělíčková-Mašlová (1990):

1) Princip spolupráce rodičů a školy

Učitel by měl rodiči předat informace o cílech, průběhu, metodách a obsahu sexuální výchovy. Měl by vycházet z postojů rodičů, individuální přístup s nimi konzultuje. Täubner nevyklučuje ani možnost účasti rodičů ve škole při sexuální výchově. (Täubner, 1996, Rašková 2008)

2) Sexuální výchova je nedílnou součástí všeobecné výchovy dítěte

Sexuální výchova probíhá nepřetržitě. Odráží se napříč předměty a výchovného působení učitele na dítě. Ačkoliv sexuální výchova není v danou chvíli cílem vyučování, učitel svým jednáním projevuje úctu například k rodičovství, těhotenství, manželství apod.

3) Princip vědeckosti

Informace, které učitel dítěti předává, jsou pravdivé, vědecky podložené, přiměřené věku dítěte. Pedagog volí správná slova a používá vědecky prověřené materiály.

4) Princip důvěry

Učitel si musí získat důvěru dětí, aby bylo sexuální výchovu možno realizovat. Jedná se o citlivá témata, není možné, aby výuka probíhala v jiné, než otevřené a přátelské atmosféře.

5) Princip koedukovanosti v sexuální výchově

Získané vědomosti chlapců a dívek by se neměly významně lišit. Jedná se v podstatě o výchovu budoucího partnerského soužití mezi ženou a mužem.

6) Princip etičnosti v sexuální výchově

Sexuální výchova by měla splňovat funkci mravní, ukázat žákům mravní ideály v oblasti sexuální výchovy. Nejedná se pouze o mezilidské a partnerské vztahy, ale i o etiku přátelství, úcty k matce, rodičům a v neposlední řadě o toleranci k různým názorovým a sexuálním menšinám.

7) Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem

Žák je považován za aktivního účastníka procesu a je spolutvůrcem výuky. Důraz je kladen na spolupráci mezi učitelem a žákem, ale i mezi samotnými žáky. Nemělo by se jednat o pouhé frontální předávání informací, měly by být voleny metody, které jsou kreativní a nabízejí interakci mezi všemi zúčastněnými.

8) Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově

Všechny oblasti sexuální výchovy se prolínají a společně souvisí jedna s druhou. Není možné je žákům předávat odděleně. Jednotlivá témata se prolínají a spirálovitě rozvíjejí a nabalují na sebe další poznatky. To vše v závislosti na věku dítěte a individuálním zvláštnostem skupiny.

9) Princip osobnosti sexuálního pedagoga

Pedagog sexuální výchovy je vzdělanou osobností, která se orientuje v problematice sexuální výchovy a disciplínách s ní spojených. Odbornost je důležitým faktorem pedagoga, stejně tak jeho chování, charakter a vlastnosti.

10) Princip přiměřenosti v sexuální výchově

Přiměřenost je známým obecným pedagogickým principem. V kontextu sexuální výchovy jej chápeme jako přiměřené působení na žáka z hlediska psychologické, biologické a sociální zralosti. Též vycházíme ze specifík konkrétní sociální skupiny, regionu, rodiny, apod.

Při realizaci sexuální výchovy by neměla být opomíjena ani sexuální a reprodukční práva.

Dokument, zmiňující tato práva, vznikl v roce 1995 a nese název Charta sexuálních a reprodukčních práv. Jejím cílem je podporovat sexuální a reprodukční práva a svobody napříč politickými, ekonomickými a kulturními kontexty světa. Jedná se o 12 práv, která jsou součástí mezinárodních dokumentů o lidských právech:

- právo na život
- právo na svobodu a osobní bezpečnost
- právo na rovnost a ochranu proti všem formám diskriminace
- právo na soukromí
- právo na svobodu myšlení
- právo na informace a vzdělání
- právo rozhodnout se, zda uzavřít sňatek, založit a plánovat rodinu
- právo rozhodnout se, zda a kdy mít děti
- právo na zdravotní péči a ochranu zdraví
- právo užívat plodů vědeckého pokroku
- právo na svobodu shromažďování a politickou účast
- právo na ochranu proti mučení a špatnému zacházení

(Rašková, 2007)

3.3 Sexuální výchova na 1. stupni základní školy

3.3.1 Současné pojetí sexuální výchovy

Sexuální výchova a pohledy na ní jsou různé. V současné době se řadí sexuální výchova v primární škole do edukačního procesu vzdělávání žáků prvního stupně ZŠ. Proplová celým vzdělávacím systémem a prostupuje do jednotlivých dílčích složek. Díky ní se rozvíjí pozitivní budování mezilidských vztahů v rámci záměrného působení pedagoga.

Rašková (2007) uvádí, že sexuální výchova „*tvorí neoddělitelnou součást výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu a její cíle jsou naplňovány prostřednictvím všech vyučovacích předmětů.*“ (Rašková, 2007, str.29)

Podle Marádové (2006) má být sexuální výchova řazena do výuky od samotného vstupu dítěte do školy a procházet celou dobou povinné školní docházky. Důležité je volit vhodné prostředky, které vycházejí z potřeb žáků a odpovídají věku jedinců.

Rašková (2007) podotýká, že období mladšího školního věku je relativně dlouhá a specifická vývojová etapa života, kde se rozšiřují témata z období předškolního na další důležitá témata. Ta vycházejí z dětských zkušeností, poznatků a měla by se prohlubovat, zpřesňovat a doplňovat.

Marádová (2006) klasifikuje jednotlivé složky sexuální výchovy pro první stupeň, aby žáci byli schopni:

- chápat, že složení rodiny se během života proměňuje a většina lidí se rozhoduje s někým trvale žít v manželství, které v některých případech může skončit rozvodem,
- rozpoznávat primární rozdíly ve stavbě těla ženy a muže, včetně pohlavních orgánů,
- uvědomovat si změny probíhající v těle dívek a chlapců v období puberty (druhotné pohlavní znaky, menstruace, poluce),
- znát změny chování v průběhu puberty (etika dospívání – anatomicko-fyziologické a psychosociální změny),
- mít povědomí o základních příčinách vzniku onemocnění virem HIV,

- orientovat se v problematice vývoje dítěte před narozením i příchodu dítěte na svět,
- vnímat, že intimní záležitosti nejsou předmětem běžné konverzace na veřejnosti, též používat vhodný kulturní slovník,
- vnímat, že jen někteří dospělí mají oprávnění dotýkat se dětského těla,
- uvědomovat si, že veškeré pohlavní aktivity s dítětem, mladším patnácti let, jsou zakázané,
- vědět o místech, na která je možno se obrátit v případě potřeby (linky důvěry, krizová centra),
- uvědomovat si, že ne všechny informace o lásce, přátelství a mateřství jsou pravdivé a založené na skutečnosti (vliv médií).

Štěrbová (2009) ve svém článku Přístup k dětské sexualitě též uvádí, jaké důležité poznatky by se dítě mělo v současné škole dozvědět o sexualitě:

- informace o svém těle,
- sexualita a celkový zdravotní stav,
- sexualita je zdravou součástí života,
- rozlišení mýtů a reality,
- diskuze na téma sexualita s vrstevníky v řízené diskuzi.

Z výše uvedených témat vyplývá, že sexuální výchova proplová celým vzděláváním. Jedná se o témata závažná, která by děti měly znát a měly by na ně být připraveny. Rašková (2007) zdůrazňuje, že *„povinností každého dospělého člověka, který na dítě působí, by mělo být preventivní poučení o příslušném nebezpečí, které může dítě zasáhnout.“* (Rašková, 2007, s. 24) Připomíná, že dítě je v tomto věku velice důvěřivé a nezřídka neumí vyhodnotit situaci nebezpečnou, například vůči jejich osobě. Děti musí vědět, že existují i nebezpeční lidé a vědět, jak se jim bránit.

3.3.2 Sexuální výchova v RVP základního vzdělávání

Od školního roku 2007/2008 došlo ke kurikulárním změnám. Změny se týkaly pedagogických dokumentů, které se shodovaly s novým školským zákonem, který nabyl na platnosti 1. ledna 2006. (Rašková, 2008)

Dokument z roku 1995 Standard základního vzdělávání, který formuloval cíle, dovednosti a kompetence absolventů základních škol a měl garantovat, aby se všem žákům základních škol dostalo plnohodnotného a srovnatelného vzdělání (Vališová, Kasíková 2007), byl nahrazen Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (dále RVP ZV). Společně s RVP ZV začaly probíhat tzv. školní vzdělávací programy, nahrazující učební osnovy vzdělávacích programů *obecná škola* z roku 1993, *základní škola* z roku 1996 a *národní škola* z roku 1997.

„RVP ZV jako státem stanovený a schválený dokument, je závazný pro všechny školy, které vzdělávají žáky v povinném vzdělávání. Vymezuje cíle, výstupy, základní učivo a pravidla i podmínky pro tvorbu a realizování školních vzdělávacích programů, které si školy zpracovaly pro tři časově vymezená období (podle ročníků 1.-9.) na základě stanovených kompetencí.“ (Rašková, 2008, s.31)

Dokument RVP je v rámci prvního stupně rozdělen na dvě období. 1. období (1. – 3. ročník) a 2. období (3. – 5. ročník). S ohledem na schopnosti žáků jsou stanoveny očekávané výstupy a učivo.

Sexuální výchovu zahrnuje RVP do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. To je jediná oblast, která je koncipována výhradně pro 1. stupeň ZŠ.

„Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.“ (RVP ZV, 2007)

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je členěna do pěti tématických okruhů.

- Místo, kde žijeme
- Lidé kolem nás
- Lidé a čas
- Rozmanitost přírody
- Člověk a jeho zdraví

Sexuální výchova je zahrnuta v tématickém okruhu Člověk a jeho zdraví. RVP se o něm zmiňuje jako o okruhu, kde žáci poznávají především sami sebe prostřednictvím

seznamování se s člověkem jako s živou bytostí, která má své biologické a fyziologické potřeby a funkce. Žáci získávají poznatky o vývoji člověka, jeho přeměnu od narození do dospělosti, o denním režimu, hygieně, výživě, mezilidských vztazích apod. Tématický okruh Člověk a jeho zdraví se věnuje nemocem, prevenci, první pomoci a všem záležitostem, spjatým se zdravím člověka. Žáci se dozvídají o bezpečném chování a vzájemné pomoci v různých náročných i životu nebezpečných situacích, které mohou ohrozit život jedinců i celých skupin. Uvědomují si, co je to osobní zodpovědnost. Žáci se seznamují s lidskými hodnotami, například, že zdraví člověka je důležité a nepostradatelné.

Očekávané výstupy 1. období (v souvislosti se sexuální výchovou)

Žák:

- uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle,
- projevuje vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví,
- dodržuje zásady bezpečného chování tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných,
- chová se obezřetně při setkání s jinými jedinci, odmítne komunikaci, která je mu nepříjemná, v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i jiné dítě.

Očekávané výstupy 2. období (v souvislosti se sexuální výchovou)

Žák:

- využívá poznatků o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav a podpoře vlastního zdravého způsobu života,
- rozlišuje jednotlivé etapy lidského života a orientuje se ve vývoji dítěte před a po jeho narození,
- uplatňuje základní dovednosti a návyky související s podporou zdraví a jeho preventivní ochranou,
- uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku.

Učivo (RVP ZV 2007)

(v souvislosti se sexuální výchovou)

- lidské tělo – životní potřeby a projevy, základní stavba a funkce, pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou, základy lidské reprodukce, vývoj jedince,
- partnerství, rodičovství základy sexuální výchovy – rodina a partnerství, biologické a psychické změny v dospívání, etická stránka sexuality, HIV/AIDS (cesty přenosu),
- péče o zdraví – osobní, intimní a duševní hygiena – stres a jeho rizika, reklamní vlivy.

(RVP ZV 2007)

Sexuální výchova v ŠVP

Školní vzdělávací program (dále ŠVP) si vytváří škola a není již schvalován vyššími institucemi. Podle nového školského zákona (2004) však musí být v souladu s RVP a posuzovat ho může školská inspekce. ŠVP zobrazuje hlavní představy školy o realizaci RVP ZV v daných podmínkách konkrétních škol. ŠVP sestavuje ředitel školy společně s učiteli dle RVP ZV nebo s pomocí vzorových školních vzdělávacích programů. (Metodický portál RVP)

Při konkretizaci realizace sexuální výchovy škola pracuje se ŠVP. MŠMT doporučuje, aby škola v ŠVP brala v úvahu následující záležitosti:

- regionální specifika,
- etnická národnostní a náboženská specifika,
- nárůst různých forem rizikového chování žáků,
- specifika daná klimatem ve škole, v třídním kolektivu.

(MŠMT)

Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na ZŠ

3.4 Role učitele při výuce sexuální výchovy

3.4.1 Učitel

Povolání učitele je na rozdíl od jiných povolání náročné tím, že pedagog působí celou svou osobností. Nezřídka pro žáky znamená celoživotní vzor a motivaci. Stává se příkladem pro žáky, pozitivním i negativním, který žáci mohou napodobovat, přejímat jeho životní postoje, hodnoty a názory. (Holeček, 2014)

V procesu celé výuky hraje osobnost učitele klíčovou roli. Učitel je ten, kdo svým svěřencům předává informace o mnohdy citlivých záležitostech, měl by být pro žáky partnerem, na kterého se mohou obrátit a kterému důvěřují. (MŠMT, 2010)

Holeček (2014) strukturuje osobnost učitele pomocí pěti oblastí, které následně blíže specifikuje.

První oblastí je motivace učitele k povolání, kde odkrývá nejstarší typologii učitele. Mezi tu patří rozdělení učitele na takového, který se orientuje převážně na předávajícího učivo (logotrop) a na učitele, který se soustředí na žáka a jeho zvláštnosti ve výuce (paidotrop). (Čábalová, 2011)

Holeček uvádí, že typ paidotrop nejčastěji vyučuje na 1. stupni ZŠ. Podle Holečka dobře motivovaný učitel uspokojuje i své vyšší psychické potřeby vyhledáváním nových poznatků o své profesi, metodách a předávání žákům. S tím souvisí Maslowova hierarchie lidských potřeb, kterou Holeček uvádí. Na jejím vrcholu stojí potřeba seberealizace. Ta je v učitelském povolání velmi podstatná a úzce s ní souvisí i uznání a ocenění práce. Pozorujeme učitele, kteří nadšeně přistupují na nové a nové postupy a učitele, kteří se radši drží osvědčených způsobů a nechtějí nic měnit. Tyto názory ovlivňují učitelův postoj k výuce a jeho pojetí. (Čábalová, 2011)

Další oblastí, kterou Holeček (2014) blíže přibližuje, jsou charakterově-volní vlastnosti učitele. Jedná se o vlastnosti, které mají morální význam. Patří sem zdravé sebevědomí v jeho didaktické schopnosti a v sebe samého. Vztah k sobě, k druhým, k zaměstnání a k hodnotám, to vše spadá do těchto volních vlastností. Autor uvádí, že žáci při posuzování vlastností učitele, považují za nejdůležitější ty, které se týkají jeho charakteru.

Dynamické vlastnosti a temperament učitele jsou další popisovanou oblastí. Holeček (2014) zde popisuje základní typologie temperamentu. Po Jungově škále temperamentu, kde uvádí dva známé typy temperamentu extroverta a introverta, přináší Eysenckovu typologii tzv. neuroticismu. V ní figuruje stabilita a labilita. Zajímavý je Holečkův výrok o tom, že na rozdíl od jiných typologií, kde nebylo možné říci nejvhodnější typ pro učitele, zde by se měl na škále neuroticismu učitel přibližovat blíže ke stabilitě. Mělo by se tedy jednat o člověka relativně klidného, schopného sebekontroly, sebeovládání.

Autor dále hovoří o výkonových vlastnostech a speciálních schopnostech učitele. Do této kategorie zahrnuje inteligenci, kterou považuje za nezbytnou obecnou schopnost učitele. Emoční inteligence, pedagogický takt, empatie a schopnost sebereflexe... to vše patří do této kategorie.

Mnozí autoři rozdělují osobnost učitele do řad oblastí. Důvodem je obsáhlost a nekonečné větvení této problematiky. Učitel by měl být všestrannou osobností, která by měla své žáky nejen vzdělávat, ale stejně tak vychovávat. Musí být kvalitní odborník, schopný didaktik a dobrý člověk.

Požadavků na profesní dovednosti učitele je v obecné rovině celá řada. Hlavní snahou je shodnout se na těch obecně nejdůležitějších a objevit určité obecné vlastnosti a charakteristiky, které mají pro učitele a efektivitu jeho práce klíčovou podstatu. Z tohoto důvodu vznikají různé typologie učitelů či vzniká snaha charakterizovat 'ideálního učitele'. Gillernová a Šírová (2012) však zároveň připouští, že najít ideálního učitele v sociálně - psychologickém prostředí dnešní školy nelze. Co vyhovuje jednomu, nemusí vyhovovat dalšímu, proto může být učitel ideálem pro určitou skupinu žáků, nikoliv pro všechny. (Gillernová, Šírová, 2012)

Typologie učitele a charakteristiky výukových stylů nám však umožňují orientovat se v kvalitách, které jsou obecně uznávané a platné. V odborné literatuře jsou typologie učitelů zpracovány různým způsobem.

3.4.2 Učitel sexuální výchovy

V období mladšího věku má vztah dítěte k učiteli osobní charakter. Nestává se, že by na začátku školní docházky dítě učitele vnímalo bez emocí. Připojuje se i citový

vztah. Ten je úzce propojen i s pocitem bezpečí, jistoty a často i s lepšími výsledky. Dítě mladšího školního věku přijímá učitelovy výroky nekriticky a pokládá je za bezvýhradně pravdivé. (Vágnerová, 2012) Tohoto si musí být učitel vědom. Učitel, nejen sexuální výchovy, má na dítě velký vliv.

Sexuální výchova by měla probíhat částečně v rodině, částečně ve škole. Rodina by měla mít tu nejdůležitější, primární úlohu. Jak bylo uvedeno výše, je otázkou, zda opravdu v každém rodinném zázemí probíhá kvalitní realizace. Vedle rodičů se podílejí na výchově hlavně učitelé. Učitelé mateřských a základních škol jsou tedy většinou jedinými odbornými specialisty, kteří ovlivňují faktickou i metodickou stranu a žáky tím pádem formují. Mají mimořádné postavení ve výchovném procesu a to nejen na poli sexuální výchovy. (Rašková, 2007)

Rašková dále uvádí, že asi jedna třetina pedagogů nemá vhodné osobnostní předpoklady pro to, aby realizovala sexuální výchovu. Patří sem osobní zábrany, stud, osobní záporné zkušenosti... Nejedná se tedy o nedostatečnou informovanost či vzdělání. Rozhodně to neznamená, že jsou tito učitelé špatnými kantory.

Známe celou řadu obecných požadavků, kterými by měl disponovat každý učitel. Sexuální výchova je problematika velice citlivá a závažná, proto je nutné obecné požadavky specifikovat přímo pro učitele tohoto oboru. (MŠMT, 2010)

Učitel sexuální výchovy:

- by měl být dostatečně odborně vybavený,
- by měl procházet průběžným vzděláváním,
- by měl být zvláště pozitivně smýšlející, empatický a kreativní,
- měl by si být vědom svých povinností v souvislosti s dohledem nad žáky a svých povinností, zejména v případě získání podezření na spáchaní sexuálně motivovaného trestného činu, mravního ohrožení mládeže apod.,
- měl by znát příslušnou legislativu,
- měl by spolupracovat s vedením školy, výchovným poradcem, školním metodikem prevence, školním speciálním pedagogem či školním psychologem,
- by měl mít přehled o specializovaných pracovištích, jako jsou hygienické stanice, zdravotní ústavy, gynekologická a sexuologická pracoviště...,
- měl by umět pracovat s rodičovskou veřejností,

- měl by umět žáky efektivně zapojovat do různých projektů a akcí,
- měl by si být vědom etických hranic osobní zodpovědnosti,
- měl by být otevřený k více možným náhledům na sexualitu.

(MŠMT, 2010)

Rašková (2008) shrnuje důležité požadavky na připravenost učitele sexuální výchovy v sedmi bodech. Tento výčet částečně souhlasí s Doporučením MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách. (viz. výše)

Rašková zde zdůrazňuje učitelovu osobnost, která žáka ovlivňuje. Prohlašuje, že učitel musí znát vyučovací strategie a chápat problematiku sexuální výchovy. Nezbytností je znalost pedagogicko-psychologických záležitostí dětí mladšího školního věku, nejen co se sexuální výchovy týče.

Z uvedených požadavků na učitele, jež je schopen učit sexuální výchovu, vyplývá, že by se mělo jednat o člověka empatického, pozitivně laděného, se zdravým pohledem na svět. Vzhledem k tomu, že učitel předává žákům citlivé informace, dostává se do různých náročných situací, snaží se žákům pomáhat v řešení různých důležitých životních situacích a poskytuje jim mnohdy svůj vlastní pohled na svět, by se mělo jednat o člověka, který je pro děti vzorem, je si toho vědom a rozmýšlí se nad svými výpověďmi před třídou.

Rašková (2008) nabízí návrhy ke zkvalitnění připravenosti pedagogů k sexuální výchově. Tyto návrhy vycházejí z výsledků autorčina výzkumu, jehož závěry ukazují nedostatečnou připravenost učitelů primární školy vzhledem k sexuální výchově. Rašková navrhuje začlenit sexuální výchovu prostřednictvím samostatné studijní disciplíny, pořádat více seminářů a zpracovávat tuto tematiku více než je tomu dnes, současně umožnit studentům vysokých pedagogických škol v rámci praxí spatřit konkrétní práci učitelů při implementaci sexuální výchovy do výuky.¹

---

¹ Na katedře primární a preprimární pedagogiky na UP v Olomouci je od roku 2006 v rámci učitelské přípravy předmět Základy rodinné a sexuální výchovy. www.kpv.upol.cz: Sexuální výchova ve vysokoškolské přípravě budoucích učitelů [online]. Krom začlenění do pregraduální přípravy ji rozšířit i co se týče postgraduální přípravy a zpracovávat ji v disertačních pracích

Navrhuje ji také více vnášet do nejrůznějších forem celoživotního vzdělávání a tímto dále vzdělávat i zkušené učitele. Smysl vidí také v zapojení regionálních metodických centrech, které též nabízejí další vzdělávání pedagogů. Neopomíjí ani vliv médií. V souvislosti s nimi hovoří o potřebné prezentaci sexuální výchovy a důležitosti role učitele v podmínkách dnešní školy. (Rašková 2008)

3.5 Dítě mladšího školního věku a jeho vývoj

„Jako mladší školní období označujeme zpravidla dobu od 6-7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11-12 let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání i s průvodními psychickými projevy.“ (J. Langmeier, D. Krejčířová, 2006, str. 117)

Období mladšího školního věku je obdobím velmi složitým, vzhledem k tomu, že v dětském životě probíhá současně řada změn zároveň. Dítě nastupuje do školy, zvyká si na nový režim. Dochází k fyzickým, psychickým i sociálním změnám, a to není lehký úkol.

Podle Matějčka (1986) dělíme období mladšího školního věku na tři části – období mladšího školního věku (6-8 let), středního školního věku (9 – 12 let) a staršího školního věku (ten se již kryje s pubertou).

Podobně rozděluje období školního věku i Vágnerová (2014), která pojmenovává období od 6 do 9 let raným školním věkem, následuje střední školní věk, trvajícím přibližně do dvanácti let, poslední starší školní věk, popisující období druhého stupně základní školy.

Machová (2002) společně s dalšími autory vymezuje pouze mladší a starší školní věk, přičemž ten starší začíná fyziologickými změnami, spojenými s vývojem druhotných pohlavních znaků, to znamená obvykle okolo dvanáctého roku věku.

Perič (2012) používá stejné rozdělení na mladší a starší školní věk. Starší školní věk podle něj začíná jedenáctým rokem a jedná se o formální rozdělení, které slouží pro orientační zmapování jednotlivých fází vývoje dětského organismu.

Perič dále uvádí dělení na dětství a prepubescenci, která začíná okolo devátého roku věku. O tomto rozčlenění hovoří jako o dvou relativně samostatných obdobích, během kterých dochází k biologicko – psycho – sociálním změnám.

Trpišovská, Vacínová (2006) a další autoři toto období rozdělují na dvě úrovně. Tou první je školní dětství, tzv. období mladšího žáka, charakterizující etapu mezi

šestým až desátým, případně jedenáctým rokem života dítěte. Druhou etapou je puberta, zaznamenávající čas mezi desátým až dvanáctým rokem a čtrnáctým až šestnáctým rokem.

Dalo by se říci, že období mladšího školního věku prochází prvními pěti lety docházky na základní škole, tudíž prvním stupněm základní školy. Vymezování jednotlivých fází dětského věku není u odborníků jednotné. Děti mladšího školního věku jsou zároveň na počátku prepubescence, tedy na počátku přechodu od dětství k dospívání. Prepubescence je předcházející fází puberty.

Podle Raškové (2007) je prepubescence obdobím šesti až jedenácti let, puberta pak trvá od jedenácti do třinácti let. Toto období je nesporně označováno jako čas velkých rozdílů ve vývoji fyzickém i psychickém. O prepubescenci hovoříme jako o přípravě na pubertu. (Rašková, 2008)

3.5.1 Dítě a jeho fyzický vývoj

Na začátku školní docházky dochází k velkým změnám v životě dítěte, což znamená velkou zátěž, vyvolanou změnou životního stylu.

Co se týče fyzického vývoje, důležitou roli hraje faktor, že dítě má oproti předškolnímu věku značné omezení pohybu, protože nezvykle dlouhý čas musí klidně sedět. (Machová, 2002)

Jak uvádí Machová (2002), Trpišovská, Vacínová (2006) a další autoři, pro období mladšího školního věku je typický intenzivní růst dítěte. Machová (2006) vymezuje věkový úsek do šesti a půl roku jako období první vytáhlosti, na které plynule navazuje období pomalého růstu a vývoje.

Trpišovská (2006) uvádí, že dítě vyrostne ročně o 6 – 8 centimetrů. Až do deseti let věku jsou chlapci vyšší než dívky.

Krejčířová (2008) popisuje průběh tohoto období je relativně klidný, kdežto začátek a konec mladšího školního věku charakterizuje výraznějšími změnami.

Trpišovská uvádí, že v období mladšího školního věku má dítě rychlejší a prudší metabolismus, stejně tak dýchání a činnost krevního oběhu. Nejen z tohoto důvodu je potřeba velmi důrazně dbát na zdravý životní styl dítěte. (Trpišovská, 2006)

Machová (2002) hovoří o tzv. bisexuálním dětství. Jedná se o období mladšího školního věku, kdy začíná docházet k pohlavnímu a sexuálnímu odlišení těl hochů a

děvčat. Jedná se o pohlavní rozdíly ženské a mužské kostry ve tvaru pánve, ramen a lebky. V tomto období se začíná tuk ukládat na jiných místech chlapcům a na jiných dívkám. Nejedná se zatím o druhotné pohlavní znaky, avšak tyto proměny signalizují blížící se pubertu.

Vágnerová (2008) též hovoří o prvotních fyzických proměnách. Pojednáváme též o prepubertě (prepubescenci). Uvádí, že k prvním hormonálním změnám dochází během středního školního věku, tj. mezi devátým a jedenáctým rokem. Lze sem zahrnout tělesný růst, proporční proměny, sekundární pohlavní znaky a funkce pohlavních orgánů.

V devíti letech se děvčatům zvedá prsní žláza, u hochů začne první růst penisu a varlat. (Rašková, 2008)

Pohlavní orgány rostou dívkám i chlapcům daleko pomaleji, než většina jiných orgánů. (Janiš, Täubner 1999)

Počátky pohlavního dospívání se mohou u děvčat objevit o několik měsíců dříve než u chlapců, může to být ale i o několik let. Pro toto období je charakteristický výrazný růst do výšky. Děti jsou silné, rychlé, pružné, zalíbení hledají v pohybové aktivitě a sportu.

Menstruace se u dívek objevuje v průměru mezi 11 – 14 rokem. Existují ale i případy, kdy se první menstruace objeví již v osmi či devíti letech. (Šilerová, 2003)

Jedná se o předčasné dospívání. To je u dívek spojeno i s dalšími předčasnými sekundárními projevy. Dívka tuto předčasnou změnu většinou těžko zvládá. I u chlapců může přijít dřívější puberta, chlapci jsou mohutnější a vyšší. Urychleno je též kostní zrání. Sekundární pohlavní znaky u chlapců nejsou na první pohled výrazné.

„Ranější dospívání je zatěžující zejména pro dívky. Dívky v průměru dospívají dříve než chlapci a pokud je navíc taková změna předčasná, přichází ve chvíli, kdy jsou vrstevníci obojího pohlaví ještě většinou jak tělesně, tak psychicky zcela infantilní. Její nápaditost je pak větší, než když relativně časně dospívá chlapec.“ (Vágnerová, 2014, str. 374)

Janiš a Täubner (1999) též připomínají, že není žádnou výjimkou, když se u dítěte vyskytne odchylka od průměrné doby začátku vývoje a dítě se začne vyvíjet dříve či později. Na tyto vývojové rozdíly by měla sexuální výchova reagovat se stejným důrazem jako na rozdíly mezi pohlavími. (Janiš, Täubner, 1999)

Rašková (2008) v případě odchýlení se dětí v tomto věku od patřičných norem, např. v tělesném vývoji, který v jejich očích není v normě, hovoří dokonce o zárodčích pocitu méněcennosti, dokonce o základech případných budoucích psychických onemocnění.

3.5.2 Citový vývoj a budování sociálních vztahů dítěte

V období mladšího školního věku ztrácí rodina výsadní postavení. Dalšími důležitými atributy v životě dítěte jsou navíc spolužáci a učitelé. Dítě si buduje nové role, musí si vydobýt své postavení ve třídním kolektivu. (Kopecká, 2011)

Právě mezilidské vztahy, přátelství a kamarádství patří mezi základní témata sexuální výchovy v tomto věku. (Rašková, 2007)

V období mladšího a středního školního věku se zvyšuje potřeba navazování sociálních vazeb. (Kaňák, 2014, Rašková, 2008)

Oba autoři se shodují, že pro toto období je typickým znakem navazování přátelských vztahů mezi vrstevníky. Kamarádství mají trvalejší charakter, než tomu bylo dřív. S kamarády děti probírají nejrůznější otázky, týkající se i lidské sexuality. Děti mají velmi pozitivní vztah k zvířatům. Často se objevují ochranné sklony k mladším dětem a u děvčat rodičovsko-ochranné činnosti.

Ve třídním kolektivu může vznikat žárlivost, stejně tak i v rodinném prostředí. Hněv je reakcí na tělesný trest, urážky, posměšky nebo pocit přehlédnutí ve hře. (Trpišovská, Vacínová, 2006)

Mezi šestým až desátým, případně jedenáctým, rokem věku jedince city pozvolna přicházejí o afektivní charakter, žák je začíná mít lépe pod kontrolou. (Trpišovská, Vacínová, 2006) S tímto tvrzením se ztotožňuje i Taubner s Janišem (1999). Ti dodávají, že v tomto období jsou city velice úzce spojené s fantazií a s hlubokým prožíváním děje, přičemž toto prožívání může často hraničit až se ztotožněním. Dítě získává mravní morální cítění a rozvíjí se též intelektuální city. (Janiš, Taubner, 1999)

Strach u žáka mladšího věku zaznamenává přerod. Žák se přestává bát vymyšlených postav z pohádek, neživých předmětů a jiných vymyšlených bytostí a své obavy přesouvá do reálného života. Běžný bývá strach o rodiče, strach při nedobrych rodinných vztazích, strach ze špatné známky.

Dítě již ví, jaké chování je správné a jaké špatné. Žák je schopen sebereflexe či vyjádření souhlasu a nesouhlasu. V tomto věku bývá nejčastějším morálním selháním lež či dětské krádeže. Děti mohou být hrubé, vulgární, bez úcty ke starším lidem. (Vacínová, Trpišovská, 2006)

Rašková (2008) dodává, že co se týče vulgárních slov, děti často netuší nic o jejich významu. Při nevhodném používání vulgárních slov je důležité dětem vysvětlit, proč je nedůstojné a urážející tyto výrazy používat, aby nedocházelo k chybnému budování dětského kulturního slovníku. (Rašková, 2008, Trojan, 1999)

Všechny tyto jevy jsou často způsobeny výchovnými chybami a nedobrého příkladu dospělých. (Trpišovská, Vacínová 2006)

„Kladné morální přesvědčení a chování můžeme formovat jedinečně důslednou a jednotnou výchovou a osobním vzorem. Každý rozpor mezi slovy a skutky napomáhá vytváření pokryteckého charakteru.“ (Trpišovská, Vacínová, 2006, s.51)

Dítě potřebuje navazovat sociální kontakty a chce se v nich dobře uplatňovat. I přesto, že v období mladšího školního věku se děti spontánně a plánovitě rozdělují do skupin dle stejného pohlaví², jsou i tací, snažící se vyhledávat společnost opačného období. Důvodem jsou většinou nějaké společné zájmy, ale může se jednat o tzv. *„vrozenou náklonnost zejména chlapců k dívkám.“* (Taubner, Janiš, 1999)

Vrstevnické vztahy mají velice důležité postavení v oblasti sexuální výchovy. Touto cestou si děti navzájem sdělují nejvíce informací.

3.5.3 Sexualita dětí předškolního a mladšího školního věku

Předškolní věk

Vztah k sexualitě se začíná projevovat už daleko dříve než v mladším a středním školním věku. Mluvíme o batolecím a předškolním věku dítěte. V tomto období se zájem o vlastní tělo i o tělesné rozdíly dětí opačného pohlaví projevuje vehementněji. (Janošová, 2008)

Zároveň otevřený zájem o sexualitu není spojen se studem. Děti se přirozeně ptají na vše, co je zajímavé, současně mají zájem o vlastní i cizí tělo, v oblibě mají i sexuální

---

² (Langmeier hovoří o *skupinové izosexuální fázi*, 1983)

chování zvířat. „Hra na doktora“ je typickým příkladem zájmu o tělo. Přirozená dětská zvědavost nezřídka přejde v dětskou masturbaci, která většinou neznačí nic neobvyklého. (Rašková, 2008)

Před vstupem do školy dítě ví, zda je chlapec nebo dívka. Ví, že láska mezi dospělým mužem a ženou se může projevovat tím, že se dva navzájem objímají a dotýkají. Zná správné názvy pohlavních orgánů a uvědomuje si, že nikdo nemá právo dotýkat se jeho pohlavních orgánů. (Šilerová, 2003)

Mladší školní věk

Sigmund Freud popisuje ve své teorii psychosociálního vývoje období mladšího školního věku jako období, kdy se dítě orientuje na vnější svět. Je zaujaté školou, sportem, svými koníčky. Sexuální pudy jsou uspokojovány prostřednictvím těchto asexuálních zálib. Jedná se o období latence. (Blatný, 2010)

Rašková (2008) ovšem dodává, že i v tomto období se dítě s otázkami sexuality setkává z různých životních sfér, např. televize, časopisy, reklamy, internet. Tato zjištění si různě vysvětluje a diskutuje o nich s vrstevníky.

Během mladšího školního věku se upevňují sexuální role a zároveň dochází k uvědomění pohlavní identity. To znamená, že jedinec vnitřně přijme pocit své pohlavní příslušnosti a chápe, že je časem neměnná a má určité vnější znaky. K plnému pochopení této identity dochází po osmém roce věku. Dívky si upravují zevnějšek jinak než chlapci, což vychází ze spojení sexuální role s určitým chováním žen a mužů.

Období sedmého a osmého roku je podle Šilerové (2003) charakteristické zvětšujícím se zájmem o otázky z oblasti lidské sexuality. Taubner a Janiš (1999) souhlasí a dodávají, že zvýšená aktivita se dotýká více dívek než chlapců.

Po osmém roce života se u dítěte zvyšuje stud. Často bývá vyvolaný rodiči nebo prarodiči dítěte. Dítě se stydí převlékat před rodičem opačného pohlaví. Okolo desátého roku věku žák předvádí některé události typické pro dospělé (např. svatbu).

Janiš s Taubnerem (1999) uvádí, že v tomto věku děti vnímají manželství jako svazek ženy a muže za účelem toho, mít děti. Děti mají ovšem ještě stále zkreslenou představu o porodu a ještě více o pohlavním styku. (Taubner, Janiš, 1999)

Sexuální témata nejsou ústředním zájmem dítěte, neznamená to však, že by ho tato témata vůbec nezajímala. Často se vyskytují otázky, pátrající po významu různých slov (masturbace, orální sex, antikoncepce). (Kaňák, 2014)

Další důležitou skutečností je, že v období prepuscence se děti už tak často dospělých neptají na choulostivé otázky proto, že se zeptat stydí, nikoliv, že by je to nezajímalo. Rašková (2008) uvádí, že v tomto věku si dítě vypěstuje jakýsi šestý smysl, který ho varuje před tématy, které se mu podle jeho soudu zdají pro dospělého nepřijatelné nebo nepříjemné. Svůj zájem tedy častokrát nevyjadřují slovně. Neznamená to ovšem, že o informace nestojí.

Děti, hlavně chlapci, si v období mladšího školního věku prohlížejí různý erotický tisk. Jde o přirozenou zvědavost dítěte a potřebu, nebýt 'pozadu' oproti spolužákům. Zde je důležité dětem vysvětlit smysl těchto časopisů.

V tomto věku je považováno za normální pozorování svého i cizího těla. V téhle fázi je podstatným momentem ve výchově, upozornit dítě o proměnách jeho těla v průběhu několika dalších let a celého života. (Rašková, 2008)

Pět let prvního stupně je dlouhá doba, během které se dítě vyvíjí fyzicky i psychicky. Trojan (1999) popsal jednotlivé ročníky prvního stupně ZŠ dle aktuálních potřeb žáků.

V šestém až sedmém roce děti nastoupí na základní školu. Jsou velice senzitivní vůči všemu co slyší, čtou a vidí. Vše na ně působí a jsou zvědavé. Mají spoustu otázek se sexuální tematikou. Ne vždy je tento zájem verbálně vyjádřený. Pokud je dítě sebejisté, vychází to většinou z rodiny. Právě rodina je klíčová. Otevřené rozhovory i o sexualitě jsou podstatné a pomáhají objasnit rodinné hodnoty. Komunikace by měla být faktická a pravdivá. Děti se zajímají o rozdíly mezi pohlavími, lidské tělo, příchod novorozence a různé sexuální obraty.

Druhá třída povinné školní docházky je věk mezi sedmým a osmým rokem života dítěte. Děti se výrazně vyvíjejí po sociální stránce. Hodně dávají na mínění ostatních a touží se osamostatnit od rodičů. Přesto vyžadují cítit pocit lásky a bezpečí. Je důležité s dětmi v tomto věku, ostatně jako v každém jiném věku, pravdivě a na rovinu. Žáci okolo sebe slýchají řadu dezinformací. Náměty pro druhou třídu je téma, jak přišel člověk na svět a vysvětlení základních otázek o početí. Druháka zajímá, jaký je vliv jedince na

společnost a společnosti na jedince. To souvisí s rodinou její funkcí, různými typy rodin a zdůvodnění situací, kdy rodina může selhat.

Děti ve věku osmi až devíti let navštěvují třetí třídu. Příkladným znakem třetáků je ostych, skromné chování a zdráhavost. V sexuální výchově je potřeba dětem dokázat bezpečí a důvěru. Žáci bývají fascinováni lidským tělem. Je podstatné nabídnout dětem vysvětlení, proč vypadá lidské tělo v různých fázích života jinak a připravit ho na budoucí změny. Hovoří se i o odlišném vývoji obou pohlaví. Dítě ve třetí třídě si uvědomuje, že se může nějakým způsobem rozhodnout a toto rozhodnutí mívá své následky. Vhodnými tématy tohoto období je vysvětlení prenatálního vývoje a samotného porodu odborněji než ve druhé třídě. Připustíme a objasníme vznik určitých nemocí a omezení. Děti směřujeme k toleranci a empatii vůči handicapovaným lidem. Ve třetí třídě s dětmi hovoříme o problémech v rodině, které žákům dělají starosti.

Ve věku devíti až deseti let žák navštěvuje čtvrtou třídu. Ve čtvrté třídě přicházejí velmi výrazné změny. Děti si začínají být nejisté svými pocity, obávají se, zda jsou začínající fyzické a psychické změny v normě či ne. Vzájemný zájem o opačné období, typickým znakem bývá vzájemné škádlení. Děti potřebují pravdivé a konkrétní informace a pocit opory. Otevřené probírání otázek sexuality a tělesných změn může dítěti usnadnit celý proces dospívání. Ve čtvrté třídě se nejedná pouze na fyzickou proměnu, ale o vznikající sexuální citění, vývoj emocí a rozporuplných pocitů. Trojan (1999) připomíná, že děti potřebují cítit lásku obou rodičů a vědět, že fyzické sblížení s nimi je možné, nikoli povinné. Vhodnými tématy je životní styl a stres či kamarádství a láska.

Pátý ročník je posledním ročníkem prvního stupně. Dítěti je deset až jedenáct let a prochází největším počtem tělesných a emocionálních proměn. Žák potřebuje získávat pravdivé a přesné informace o pubertě, vývoji a všech případných komplikacích, týkajících se tohoto období. To jsou hlavní témata tohoto období, stejně tak fungující rodina.

3.6 Shrnutí teoretické části

Z teoretických východisek vyplývá, že období mladšího školního věku je pro dítě velice náročným obdobím, zaznamenávajícím řadu změn jak po stránce psychické a emocionální, tak po stránce fyzické. Žák se potýká s řadou nejasností ve svém okolí i u

sebe samého, pokládá otázky, na které chce slyšet odpověď. Rodina i škola by měly usilovat o to, aby dítěti co nejzodpovědněji, nejšetrněji a nejkvalitněji předaly nejen potřebné znalosti, ale i postoje z nejširší oblasti sexuálního chování.

Sexuální výchova je záměrnou a cílevědomou činností, jedná se o výchovu komplexní. Pohledy na tuto problematiku se mohou lišit s ohledem na přístupy různých skupin společnosti.

Problematika sexuální výchovy úzce souvisí s osobností učitele. Z výše uvedených faktů vyplývá, že učitel, nejen sexuální výchovy, má na dítě velký vliv. Zvláště na prvním stupni základní školy má vztah dítěte k učiteli osobní charakter. Učitelovy postoje a hodnoty formují žáka, což by si měl učitel uvědomovat a ke své profesi přistupovat s patřičnou zodpovědností.

4 Výzkumná část

4.1 Úvod

Praktická část mé diplomové práce vychází z poznatků části teoretické a je úzce zaměřena na učitele základní školy. Je to právě učitel, který svým působením a postoji ovlivňuje žáka a celou realizaci sexuální výchovy na základní škole. Z teoretické části vyplývá, že sexuální výchova své místo na 1.stupni základní školy má. Tento názor podporuje RVP ZV a shoduje se na něm řada odborníků.

Na druhé straně je potřeba připomenout, že ne všichni jsou sexuální výchově nakloněni. Jak ostatně vychází i z teoretických východisek, sexuální výchova má své odpůrce. Proto je nasnadě otázka, do jaké míry je sexuální výchova na českých školách realizována? Jaký mají učitelé na sexuální výchovu pohled? Zařazují ji do svého vyučování?

4.2 Cíle a hypotézy výzkumu

Cílem diplomové práce bylo zjistit, do jaké míry je na základních školách sexuální výchova skutečně realizována. S touto otázkou souvisí další otazníky, které mohou být zodpovězeny pouze od samotných učitelů. V jejich rukou totiž je, zda otázku sexuální výchovy budou či nebudou otevírat, zda se jí vůbec budou zabývat. Ačkoliv literatura o sexuální výchově hovoří ve skrze pozitivně a kurikulární dokumenty českého školství zahrnují sexuální výchovu od začátku školní docházky, praxe může být jiná. Už jen samotný fakt, že se jedná o téma velice citlivé, často choulostivé a do jisté míry odrážející osobní názory, zkušenosti a životy samotných pedagogů, vyvolává to otázku, jak si současné školství v oblasti sexuální výchovy opravdu stojí.

Pro svůj výzkum jsem si stanovila tyto hypotézy, které bych chtěla v průběhu výzkumu odpovědět:

4.2.1 Hypotéza č. 1:

Nejméně polovina učitelů považuje za významné zařazovat sexuální výchovu do vyučování.

Podhypotéza č. 1: Učitelé považují za klíčové téma sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ nauku o lidském těle.

Podhypotéza č.1: Více než 60 % učitelů zařazuje sexuální výchovu pouze do předmětových kategorií Člověk a svět. Jedna třetina pedagogů sexuální výchovu z různých důvodů vůbec nezařazuje do výuky a domnívá se, že na 1.stupeň ZŠ nepatří.

4.2.2 Hypotéza č. 2:

Ženy jsou k realizaci sexuální výchovy přístupnější než muži. Pedagogové – muži pocítují větší zábrany v otázkách sexuální výchovy a její aplikaci na 1.stupni ZŠ.

4.2.3 Hypotéza č.3:

Osobnost učitele sehrává důležitou roli při realizaci sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ. Učitelé si uvědomují přínos autentičnosti a odrazu vlastního sebepojetí při realizaci sexuální výchovy.

4.2.4 Hypotéza č.4:

Učitelé vnímají svou akademickou přípravu v rámci studia za nedostačující.

4.3 Metodologie

Po zvážení všech možností jsem se rozhodla použít jako hlavní metodu svého výzkumu dotazníkové šetření. Jednalo se o kvantitativní sběr dat, doplněn o kvalitativní analýzu jednotlivých otázek. Kvalitativní analýza se týkala převážně souborů otázek přímo směřujících k stanoveným hypotézám a cílům celého šetření (viz. výše). Kvantitativní forma výzkumu byla použita pro zvolený cíl práce. Daný postup práce mi připadá v tomto případě efektivní, vzhledem k potřebě získat co nejvíce validních informací od co nejvíce respondentů a tím se pokusit sestavit globální obraz o této konkrétní situaci v českém školství.

Dotazník obsahuje 24 otázek z daného okruhu. Otázky jsem se snažila cílit tak, aby se mi podařilo co nejpřesněji nahlédnout do dané problematiky, dozvědět se informace o postojích i znalostech oslovených. Za důležité při sestavování dotazníku jsem považovala dotknout se subjektivních pocitů oslovených pedagožek a pedagogů, avšak se jedná o kvantitativní výzkum. Z tohoto důvodu jsou přítomné otázky nejen uzavřené, ale i otevřené, kde se mohlo osobnostní pojetí osloveného respondenta nejvíce projevit.

Dotazník byl rozeslán do velkých i malých měst, oslovila jsem i školy vesnické, tzv. malotřídky. Vzhledem ke snaze oslovit demograficky i geograficky co nejrozumnější skupinu respondentů, jsem oslovovala respondenty elektronickou formou. K zaslanému dotazníku byl přiložen průvodní dopis, který měl přiblížit pedagogům smysl účasti v tomto výzkumu. Přiložené grafy a tabulky byly vytvořeny vlastním zpracováním.

4.4 Výzkumný vzorek

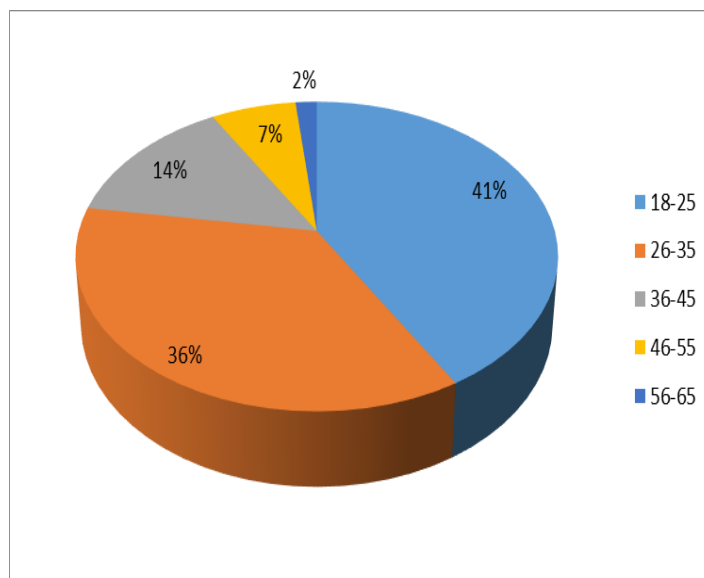
V první části mého dotazníku jsem cíleně pokládala faktografické otázky, zaměřující se na konkrétní informace o mém reprezentativním vzorku. Cílem bylo zjistit, jaká věková skupina je nejvíce zastoupena, jaký je poměr mužů a žen, jaké je jejich vzdělání a zda je místem jejich působení malé či velké město, případně vesnice. Mého výzkumného šetření se účastnilo 120 pedagogů z území celé České republiky. Přesný popis vzorku uvádím v následující části.

4.4.1 Identifikace otázek

Otázka č. 1: Jaký je váš věk?

Věk	Počet	Procento
18-25	50	41,7%
26-35	43	35,8%
36-45	17	14,2%
46-55	8	6,7%
56-65	2	1,7%

Tabulka 1: Jaký je váš věk?

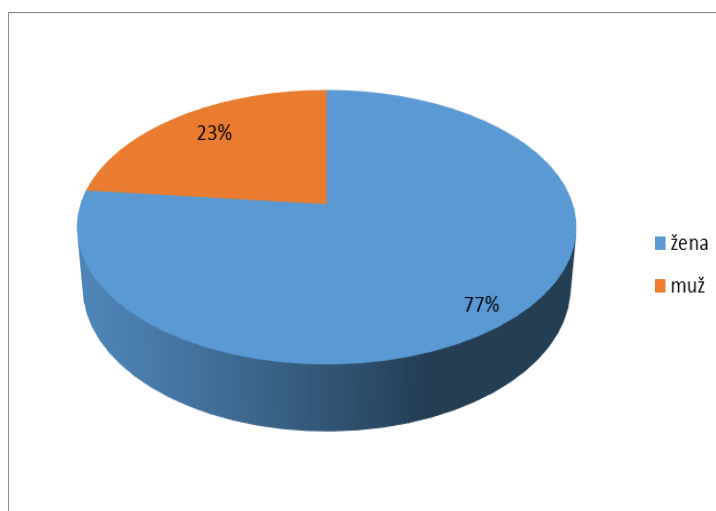

Obrázek 1: Jaká je váš věk?

Otázka č. 2: Jaké je vaše pohlaví?

Pohlaví	Počet	Procento
žena	92	76,7%
muž	28	23,3%

Tabulka 2: Jaké je vaše pohlaví?

Graf 1: Jaké je vaše pohlaví?

Nejpočetnější skupinou mého výzkumu byly respondenti do pětácti let. Výzkumu se zúčastnilo 77% žen a 23% mužů.

Ústav pro informace ve vzdělávání uvedl ve svém výzkumném šetření Školství pod lupou (2011) pod vedením Michaely Kleňhové, že mužů na základních školách je

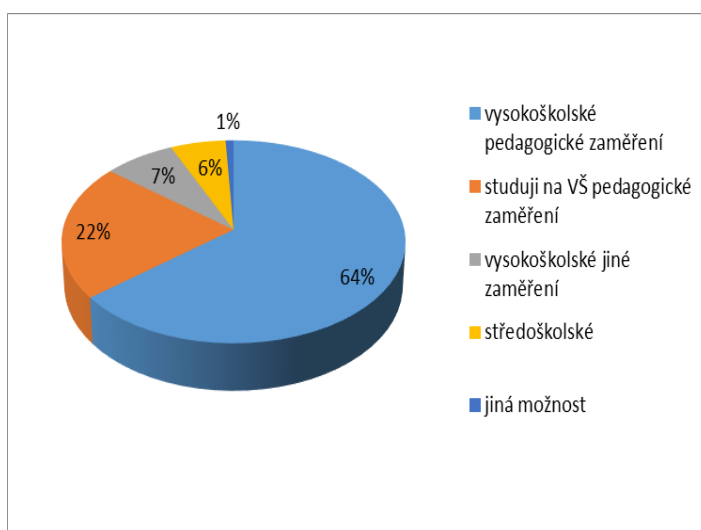
pouhých 14 % (výzkumné šetření z roku 2006 – 2010) a že věková struktura učitelů základních škol se významně liší i z genderového hlediska. Ze statistiky Ústavu pro informace ve vzdělání vyplývá, že početně nejsilnější skupinou jsou učitelky – ženy ve věku 36 – 45 let a učitelky ve věku 46 – 55 let. Výzkum dále uvádí, že učitelé – muži jsou ve srovnání se ženami daleko mladší. V ČR v roce 2010 bylo 35% učitelů ve věku do 35 let, v porovnání se ženami, kterých je v této věkové skupině pouhá pětina.

Můj výzkumný vzorek čítá více žen což uvedenému výzkumu odpovídá.

Otázka č.3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání	Počet	Procent
vysokoškolské pedagogické zaměření	77	64,2%
studuji na VŠ pedagogické zaměření	26	21,7%
vysokoškolské jiné zaměření	9	7,5%
středoškolské	7	5,8%
jiná možnost (VOŠ – sociální prevence)	1	0,8%

Tabulka 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf 2: Nejvyšší dosažené vzdělání

Patrik Kubas z tiskového odboru ministerstva školství v článku pro iDNES.cz uvedl, že dle odhadu bylo v ČR k 30.9.2013 10 % učitelů mateřských, základních, středních i vyšších odborných škol bez potřebné kvalifikace. Požadavky na potřebné vzdělání učitelů definoval zákon o pedagogických pracovnících, platící již od roku

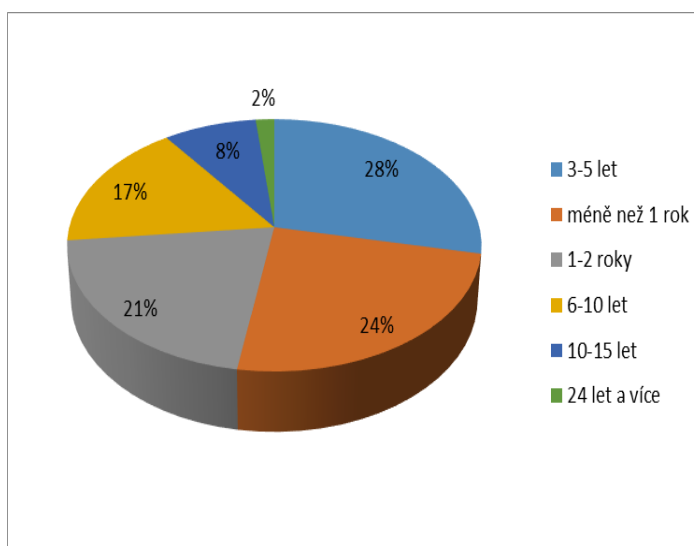
2004. Ten stanovil učitelům lhůtu až na rok 2015, do tohoto roku, tedy letošního, měli pedagogové povinnost zahájit studium a pochopitelně ho později dokončit.

V rámci sledovaného výzkumného vzorku vyplývá, že 93% učitelů splňovalo nároky na kvalifikaci (viz výše).

Otázka č. 4: Jaká je délka vaší praxe?

Délka praxe	Počet	Procent
3-5 let	34	28,3%
méně než 1 rok	29	24,2%
1-2 roky	25	20,8%
6-10 let	20	16,7%
10-15 let	10	8,3%
24 let a více	2	1,6%

Tabulka 4: Jaká je délka vaší praxe?

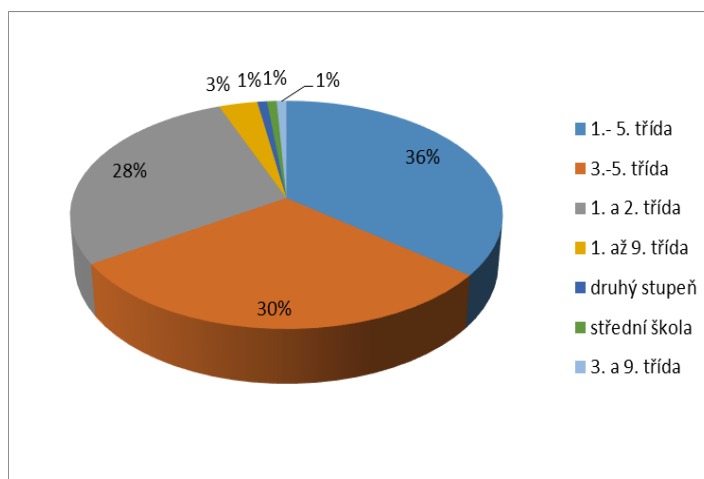
Graf 3: Jaká je délka vaší praxe?

Nejpočetnější skupinou mého výzkumu byli učitelé, kteří mají praxi kratší, než pětiletou. Lze to samozřejmě přisuzovat věku zúčastněných. V následujících otázkách se budu mimo jiné zabývat vlivem délky praxe na zkoumanou problematiku.

Otázka č. 5: V jakých ročnících obvykle vyučujete?

Ročníky	Počet	Procent
1.- 5. třída	43	35,8%
3.-5. třída	36	30,0%
1. a 2. třída	34	28,3%
1. až 9. třída	4	3,3%
jiná možnost: druhý stupeň	1	0,83%
jiná možnost: střední škola	1	0,83%
jiná možnost: 3. a 9. třída	1	0,83%

Tabulka 5: V jakých ročnících obvykle vyučujete?

Graf 4: V jakých ročnících obvykle vyučujete?

Není pravidlem, že jeden učitel vede svoji třídu od první do páté třídy. Občas tomu tak bývá, ale není to jevem samozřejmým, a to z mnoha důvodů. Pět let je dlouhá doba a důvodem změny učitele může být už jen fakt, že učitel své pracovní působiště vymění za jiné. Některé školy cíleně střídají učitele v ročnících z různých důvodů. Někteří se specializují na mladší děti (např. 1-2 třída), ostatní na starší (3 – 5 třída). Snažím se uvažovat více úhly pohledu. Faktor působení jednoho učitele po dobu pěti let může mít své klady i zápory. Dítěti může vyhovovat jeden výukový styl, působení jednou osobou na něj, získá pak větší důvěru v učitele a tím pádem více osobnostní přístup. V kontextu sexuální výchovy se tento způsob může jevit jako velice příhodný, protože jak je již zřejmé z teoretických východisek práce, právě důvěra žáků v učitele za základní stavební prvek sexuální výchovy. Negativum spatřuji v tom, že jeden člověk se může dopouštět stále stejných chyb, které si nemusí uvědomovat, ty se na dítěti mohou

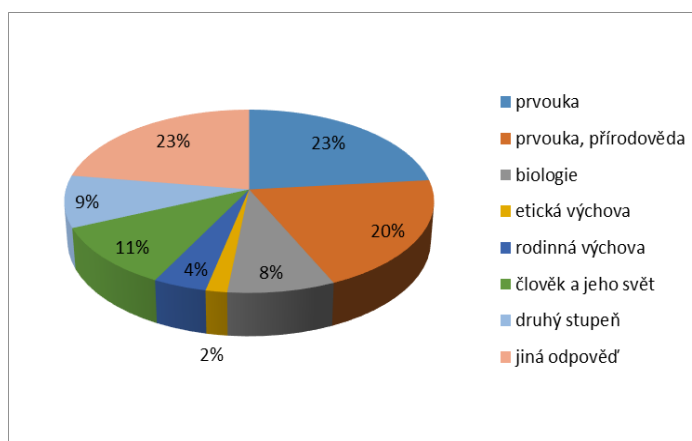
odrážet po celou dobu prvního stupně základní školy. Každý učitel má svůj způsob vedení, může mít tendenci uchýlovat se ke stejným metodám a postupům, což na žáka nemusí působit vždy pozitivně.

V mém výzkumu se velmi rovnoměrně rozložily veškeré možnosti působení učitelů v jednotlivých ročnících. Je evidentní, že někteří učitelé inklinují k mladším žákům a někteří ke starším žákům 1. stupně ZŠ. Část pedagogů plynule vyučuje ve všech ročnících.

Otázka č. 6: V jakých předmětech se sexuální výchova vyskytuje? (vyberte podle toho, v jakých ročnících učíte.)

V jakých předmětech se sexuální výchova vyskytuje	Počet	Procent
prvouka	28	23,3%
prvouka, přírodověda	24	20,0%
biologie	10	8,3%
etická výchova	2	1,7%
rodinná výchova	5	4,2%
člověk a jeho svět	13	10,8%
druhý stupeň	11	9,2%
jiná odpověď	27	22,5%

Tabulka 6: V jakých předmětech se sexuální vyskytuje? (podle toho, ve kterých ročnících učíte)

Graf 5: V jakých ročnících se sexuální vyskytuje?

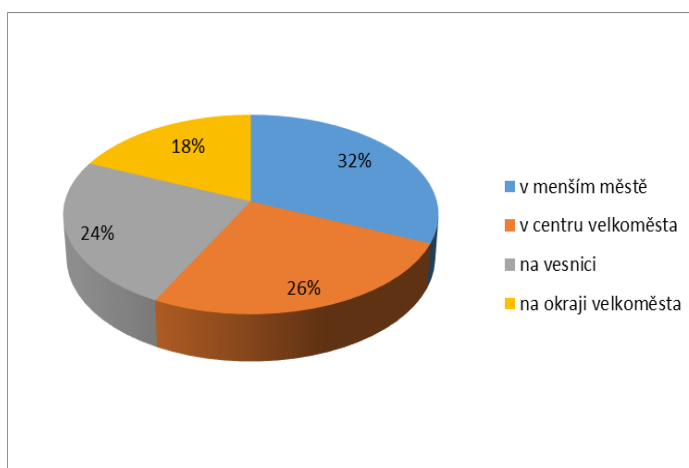
Respondenti uvedli v největším počtu prvouku a přírodovědu, někteří napsali předmětovou kategorii Člověk a svět. Odpovědi *biologie*, *rodinná výchova* či *druhý stupeň* jsou překvapující, protože se nejedná o záležitosti prvního stupně ZŠ.

23% učitelů uvedlo v odpovědi jinou odpověď, například, že sexuální výchovu nevyučují, protože na 1.stupni učí například pouze český jazyk a matematiku, či, že nevyučují, protože učí pouze v 1.a 2.třídě, kde se sexuální výchova nevyskytuje. Další tázaní napsali, že sexuální výchova se vyskytuje ve všech předmětech, kde se hovoří o rodině (např. v českém jazyce.)

Otázka č. 7: Škola, ve které vyučujete, se nachází:

Místo	Počet	Procent
v menším městě	38	31,7%
v centru velkoměsta	31	25,8%
na vesnici	29	24,2%
na okraji velkoměsta	22	18,3%

Tabulka 7: Škola, ve které vyučujete, se nachází:

Graf 6: Škola, ve které vyučujete, se nachází:

Největší počet respondentů mého výzkumného šetření pochází z velkého města (dohromady 53 pedagogů). A to jak z center, tak i z okrajových částí. Co se týče okrajových částí, důvod tohoto rozdělení pocházel z mého předpokladu jiného přístupu kantorů z těchto škol k dané problematice. Jedná se převážně o satelitní městečka, či vesnice, které byly díky regionálnímu rozvoji připojené k větším městům, přestože jejich historický kontext se přiklání podle mého názoru spíše k názorům škol z menších měst a obcí. Cca 30 procent respondentů pocházelo z menších měst a 24 procent z vesnických škol. Dalo by se říci, že vzorek byl rozdělen rovnoměrně do všech částí naší republiky, a proto má výsledek relevantní výzkumnou hodnotu.

4.5 Prezentace dat

V následující kapitole se jednotlivé otázky statisticky zpracuji a doplním komentáři. Vzhledem k tomu, že ne všechny otázky bylo možné zpracovat statisticky, doplňuji otázky kvalitativního rázu vlastním slovním shrnutím. Otázky jsem se snažila vyhodnotit a popsat takovým způsobem, aby později bylo co nejpřesněji možné potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy.

Otázka č.8: Jakým způsobem byste definovali sexuální výchovu? Co je podle Vás jejím obsahem na prvním stupni ZŠ?

Jakým způsobem byste definovali sexuální výchovu	Počet	Procent
vývoj a početí dítěte, rozmnožování	54	45,0%
lidské tělo	28	23,3%
rozdíly pohlaví	24	20,0%
dospívání	22	18,3%
rodina	14	11,7%
mezilidské vztahy	12	10,0%
základní terminologie	8	6,7%
pohlavní orgány	10	8,3%
patologické jevy, zneužívání	14	11,7%
mateřství	6	5,0%
úcta k vlastnímu tělu	4	3,3%
sexuální orientace	4	3,3%
hygiena	4	3,3%
základy sexuálního chování	6	5,0%
rozmnožování zvířat a lidí	2	1,7%
nevyskytuje se, neuznávám	6	5,0%
sociální dovednosti	4	3,3%

Tabulka 8: Jakým způsobem byste definovali sexuální výchovu?

Tato otázka byla záměrně položena jako otevřená. Chtěla jsem se vyhnout podsouvání možným variant odpovědí respondentům. Respondenti odpovídali svými

slovy. Nutno podotknout, že údaje v tabulce jsou orientační, vzhledem k bohatosti některých odpovědí, zároveň někteří respondenti uvedli, že si nejsou jisti svou odpovědí a nedokáží odpovědět. Objevily se též odpovědi, jako například: „*Na prvním stupni skutečně vůbec. Neuznávám tento daný předmět.*“ Tato odpověď v podstatě na tuto otázku vůbec neodpovídá, nicméně nastiňuje razantní pohled respondenta.

Pokusila jsem se nejpřesněji rozdělit odpovědi zúčastněných. Někteří uváděli více definic. Z odpovědí vyplývá skutečnost, že učitelé z velké části definují sexuální výchovu jako nauku o početí dítěte a podobné ekvivalenty jako *jak dítě přichází na svět, princip rozmnožování, funkce rozmnožování, narození dítěte a péče o něj, seznámení s okamžikem početí, seznámení s pohlavním stykem, miminko nepřinese čáp, vznik života* apod. Nauka o lidském těle se stala též častou odpovědí, stejně tak problematika dospívání a rozdíly mezi pohlavími. Další varianty odpovědí jsou uvedeny v tabulce. Pro konkrétnější představu o variabilitě odpovědí uvádím tři celé odpovědi respondentů:

„Zcela jistě rodina, rodinné vztahy, mateřství, poznávání vlastního těla.“

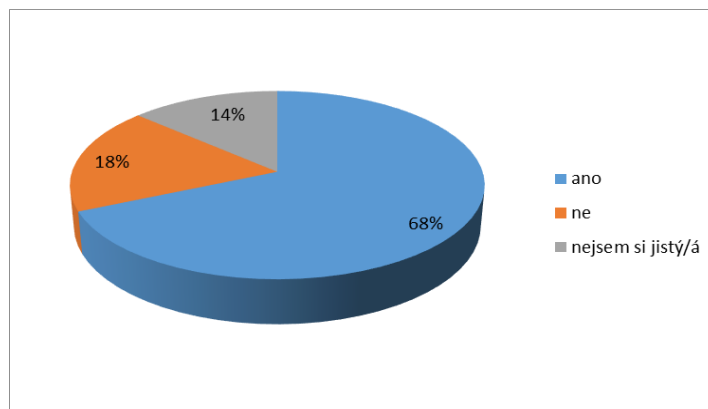
„Seznámení se s fyziologií těla, téma - Jak jsme přišli na svět, porod, pohlavní dospívání.“

„Je to výchova k dobrým mezilidským vztahům mezi pohlavími, ženou a mužem, nauka o mateřství, manželství, lidské tělo a věci s ním spojené, prevence patologických jevů.“

Otázka č. 9: Má sexuální výchova své místo na 1.stupni ZŠ?

Má sexuální výchova místo na 1. stupni ZŠ	Počet	Procent
ano	82	68,3%
ne	22	18,3%
nejsem si jistý/á	16	13,3%

Tabulka 9: Má sexuální výchova své místo na 1.stupni ZŠ?

Graf 7: Má sexuální výchova své místo na 1.stupni ZŠ?

Více jak 2/3 dotazovaných účastníků výzkumu, konkrétně 68%, se přiklonilo k názoru, že sexuální výchova má své místo na 1.stupni ZŠ. Ze získaných odpovědí současně vyplývá, že část respondentů si svým názorem není jista a 18% se sexuální výchovou na prvním stupni nesouhlasí. Pedagogové, odpovídající na tuto otázku kladně, byli vyzváni odpovědět na otázku č. 10, která zkoumala, proč je důležité s dětmi o otázkách sexuality hovořit.

Otázka č.10: Pokud ano, proč si myslíte, že je důležité s dětmi hovořit o otázkách sexuální výchovy?

Následující odpovědi jsou natolik rozličné, že nebylo možné data paušalizovat a vsunout je do příslušného grafu. Třebaže odpovědi na tuto otázku svým způsobem souvisí s dotazem na definici sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ, jsou formulovány více jednoznačně, konkrétněji a narážejí na další konflikty v oblasti sexuální výchovy. Respondenti ve značné míře cílili na mnohdy nefungující rodiny, které dostatečně nezastanou roli plnohodnotných průvodců touto tematikou. Stud v rodině a neschopnost rodičů o tomto tématu mluvit se též objevil v souvislosti s tím, že škola by měla předávat seriózní a ucelené informace. Různé podezřelé zdroje, předávající neadekvátní informace, jsou dalšími odpověďmi respondentů na otázku, proč hovořit s dětmi o sexuální výchově ve školní instituci.

Ráda bych uvedla ukázkou různých odpovědí, které demonstrují rozdílnost získaných názorů, jež jsem se rozhodla citovat:

„Myslím si, že v rodině děti se často stydí o sexu hovořit a pokud mají k učiteli důvěru, raději se zeptají jeho. Je důležité aby jejich představy nebyly zkreslené, aby si vytvářely reálné představy.“

„Je to důležité pro morální rozvoj jedince a vštěpování základních etických principů - zodpovědný výběr životního partnera, vědomí důležitosti harmonického rodinného prostředí.“

„Je to důležitý faktor v budoucím rozvíjení plánovaného rodičovství a zabrňuje šíření zavádějících bludů, které mohou způsobovat pozdější psychické problémy.. rodiče na ně často nemají čas.“

„Děti se o sexuálních tématech dozvídají z různých zdrojů, na nás, jako učitelích je, abychom jim vysvětlili, co je správné a co ne. Dbali na prevenci zneužívání dětí a to ze strany nejen cizích lidí, ale i ze strany rodinných příslušníků. Je důležité si povídat o tom, co je pro děti přijatelné chování a co je jich neadekvátní. Též si myslím, že pokud si s dětmi o těchto otázkách doma či ve škole někdo povídá, vnímají je jako přirozenou součást života. Což si myslím, že je správný směr. Bohužel se tak neděje a najdete děti, kteří na tato témata reagují negativně.“

„Ne vždy rodina funguje tak, že tuto roli zastane. Sexuální výchova je přirozenou součástí života.“

„Protože jsou ve věku, kdy je tyto otázky zajímaví a jsou schopni o nich diskutovat. V pubertě jim brání stud. Je důležité, aby věděli, co jim nikdo nesmí dělat, ale naopak i to, co je normální. Předcházet tabu domácího násilí a podobně.“

„Děti dospívají dříve, mnoho dívek již v 5. třídě menstruuje. Žáci by měli být dostatečně dopředu informováni o změnách, které se s jejich tělem budou dít v průběhu puberty.“

„Děti samy vidí změny mezi pohlavími, jsou zvědavé a rády poznávají nové věci. Pokud je seznamujeme od dětských let s tématy sexuální výchovy, nebojí se mluvit o běžných lidských věcech a potřebách. Můžeme také předcházet zneužívání, nechtěnému těhotenství nebo chorobám. Věk pro první sexuální zkušenost se stále snižuje a je třeba, aby byli všichni informováni o následcích svého jednání, aby se nebáli zeptat pokud si v něčem nejsou jisti a nebo takovýmto otázkám nerozumí. Bohužel jsme velmi konzervativní společnost a stále je toto téma velmi uzavřené, je bráno jako nevhodné pro mladší žáky a názor, že o nic nepřijdou když si počkají opravdu nesdílím.“

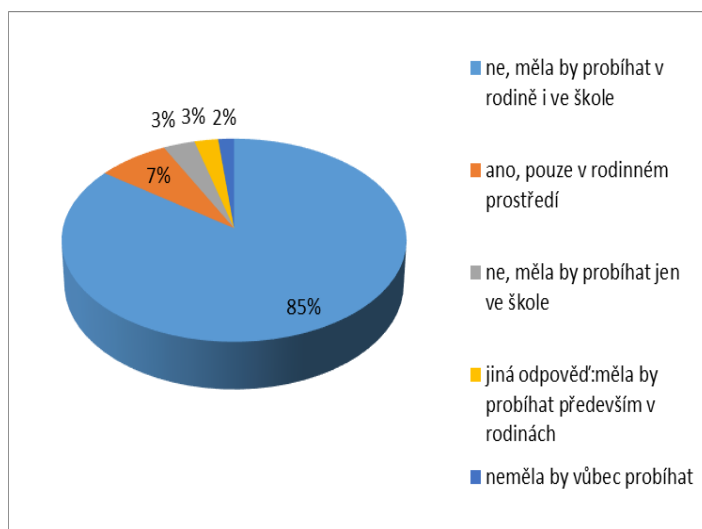
„Děti si mnohdy mezi sebou šíří nepravdivé informace, je potřeba je uvést na pravou míru. Připravit je na budoucnost.“

„Každý má od narození k dispozici fyzické tělo, které objevuje. Tělesný kontakt patří k primárním potřebám. Diferenciace vztahů a jim úměrné chování (možná nebezpečí, osobní prostor apod.).“

Otázka č. 11: Myslíte si, že by sexuální výchova měla probíhat výhradně v rodině?

Měla by sexuální výchova probíhat výhradně v rodině	Počet	Procent
ne, měla by probíhat v rodině i ve škole	102	85,0%
ano, pouze v rodinném prostředí	9	7,5%
ne, měla by probíhat jen ve škole	4	3,3%
jiná odpověď:měla by probíhat především v rodinách	3	2,5%
neměla by vůbec probíhat	2	1,7%

Tabulka 10: Myslíte si, že by sexuální výchova měla probíhat výhradně v rodině?

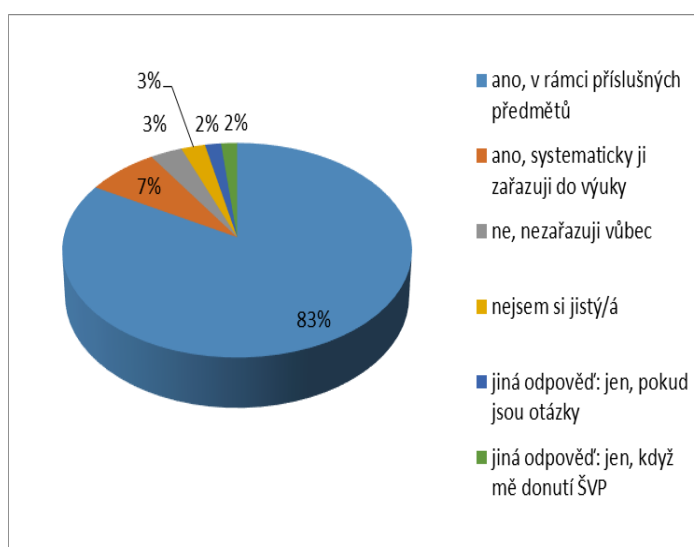
Graf 8: Myslíte si, že by sexuální výchova měla probíhat výhradně v rodině?

U této otázky se vyskytuje převaha odpovědí, vyzdvihující spolupráci rodiny a školy. 102 respondentů odpovědělo, že by sexuální výchova měla probíhat ve škole i v rodině. Daný postoj odpovídá pojetí sexuální výchovy tak, jak ji nastiňuje rámcový vzdělávací program. Tři respondenti odpověděli jiným způsobem než byl uveden v nabídce a sice, že sexuální výchova by měla probíhat především v rodině či byl zvolen podobný ekvivalent.

Otázka č.12: Zařazujete sexuální výchovu Vy do svého vyučování?

Zařazujete sexuální výchovu Vy do svého vyučování	Počet	Procent
ano, v rámci příslušných předmětů	100	83,33%
ano, systematicky ji zařazují do výuky	9	7,50%
ne, nezařazují vůbec	4	3,33%
nejsem si jistý/á	3	2,50%
jiná odpověď: jen, pokud jsou otázky	2	1,67%
jiná odpověď: jen, když mě donutí ŠVP	2	1,67%

Tabulka 11: Zařazujete sexuální výchovu Vy do svého vyučování?

Graf 9: Zařazujete sexuální výchovu ve svém vyučování?

Vzhledem k převaze odpovědí vyzdvihující zařazení sexuální výchovy v rámci příslušných předmětů lze předpokládat, že učitelé mají vědomí o přítomnosti sexuální výchovy v českém školství a aktivně ho zařazují do vyučování.

**Otázka č. 13: Jaká jsou nejdůležitější témata sexuální výchovy na 1. stupni ZŠ?
(Rašková, 2007)**

Témata	Počet	Procent
rodina, partnerské soužití, projevy citu a lásky	89	74,2%
odlišnost muže a ženy, vztahy mezi pohlavími	73	60,8%
části lidského těla, význam duševní i fyzické hygieny	69	57,5%
přátelství, kamarádství	67	55,8%
zamilovanost, láska, úcta, ohleduplnost	65	54,2%
ochrana před sexuálním a jiným zneužíváním dětí	63	52,5%
základy lidské produkce (vznik, vývoj, narození)	62	51,7%
Změny v pubertě- vzhled, menstruace, poluce	55	45,8%
rodičovství, příchod sourozence, těhotenství	55	45,8%
sdělovací prostředky - násilí a sexualita v nich	38	31,7%
rizika pohlavně přechodných chorob	26	21,7%
sexuální chování mezi lidmi, mazlení, objímání, líbání	24	20,0%
kulturní slovník	13	10,8%
jiná odpověď: od každého něco, přiměřené věku a vývinu dítěte	2	1,7%
jiná odpověď: nevěřit cizím lidem	2	1,7%

Tabulka 12: Jaká jsou nejdůležitější témata sexuální výchovy na 1. stupni ZŠ?

U této otázky jsem dala respondentům na výběr výčet témat, ze kterých mohou vybírat a zároveň mají možnost zvolit libovolný počet položek.

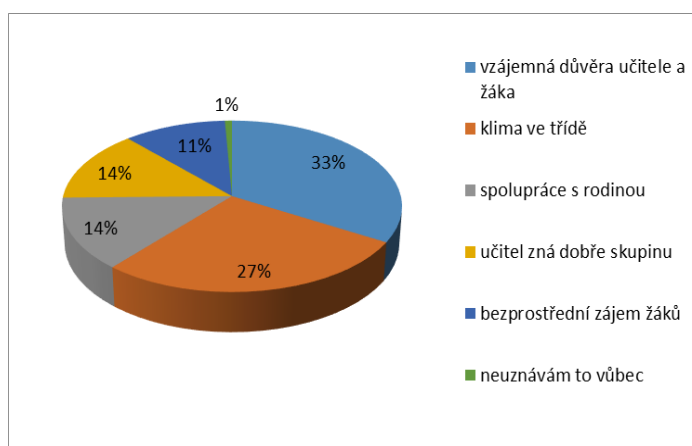
Je pravdou, že výpisem konkrétních položek, jsem zřejmě mohla ovlivnit výpovědi respondentů a "zlehčit" jim práci. Zároveň již u otázky č.8, ve které jsem zkoumala pohled učitelů na definici sexuální výchovy, mi respondenti nabízeli různá témata a v podstatě odpovídali i na obsah sexuální výchovy. Potvrdilo se mi, že díky nabídce možností si učitelé vzpomněli i na témata, která by je možná, v případě že by je neměli vypsaná, nenapadla. Všechna výše uvedená témata se sice v různých ekvivalentech objevovala v předchozích odpovědích, ovšem v daleko menším počtu.

Otázka č. 14: Co je podle vás nejdůležitější pro realizaci sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?

Nejdůležitější pro realizaci sexuální výchovy na 1. stupni ZŠ	Počet	Procent
vzájemná důvěra učitele a žáka	89	74,2%
klima ve třídě	73	60,8%
spolupráce s rodinou	36	30,0%
učitel zná dobře skupinu	36	30,0%
bezprostřední zájem žáků	29	24,2%
jiná odpověď: neuznávám to vůbec	2	1,7%

Tabulka 13: Co je podle vás nejdůležitější pro realizaci sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?

Podobně jako v předchozí otázce i zde měli respondenti možnost vybrat více odpovědí. Většina z oslovených pedagogů považuje za nejdůležitější prvek pro realizaci sexuální výchovy důvěru mezi učitelem a žákem, stejně tak klima ve třídě.

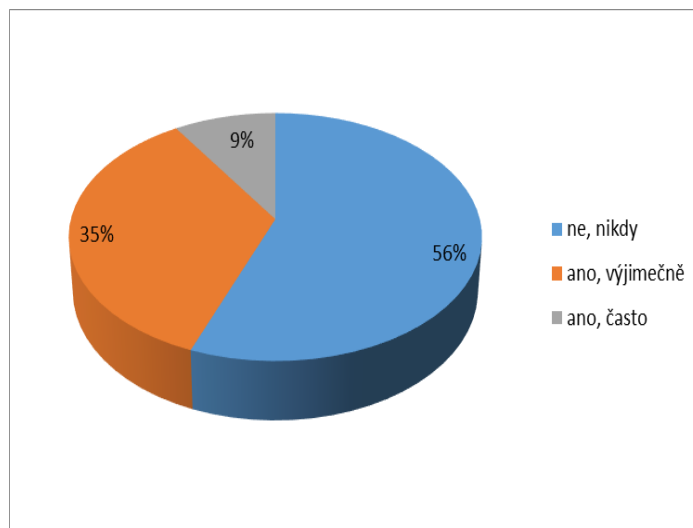

Graf 10: Co je podle vás nejdůležitější pro realizaci sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?

Otázka č. 15: Konají se na vaší škole besedy/přednášky o problematice sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?

Konají se na Vaší škole besedy/přednášky o této problematice	Počet	Procent
ne, nikdy	67	55,8%
ano, výjimečně	42	35,0%
ano, často	11	9,2%

Tabulka 14: Konají se na vaší škole besedy/přednášky o problematice sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?

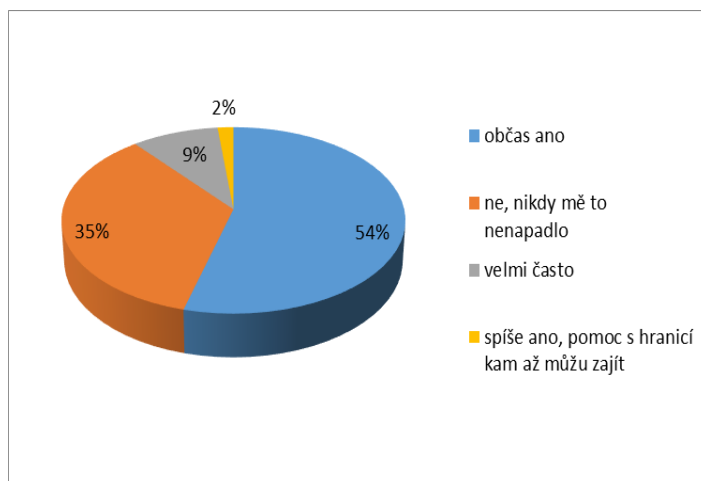
Graf 11: Konají se na vaší škole besedy/přednášky o problematice sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že přednášky a besedy na školách nebývají časté, vyskytují se minimálně nebo dokonce vůbec. 9% pedagogů uvedlo, že se na jejich školách přednášky vyskytují často.

Otázka č. 16: Ocenili byste pomoc/konzultaci odborníka při přípravě/realizaci sexuální výchovy ve třídě?

Pomoc konzultanta/odborníka při přípravě realizaci SV	Počet	Procent
občas ano	65	54,17%
ne, nikdy mě to nenapadlo	42	35,00%
velmi často	11	9,17%
jiná odpověď: spíše ano, pomoc s hranicí kam až můžu zajít	2	1,67%

Tabulka 15:: Ocenili byste pomoc/konzultaci odborníka při přípravě/realizaci sexuální výchovy ve třídě?

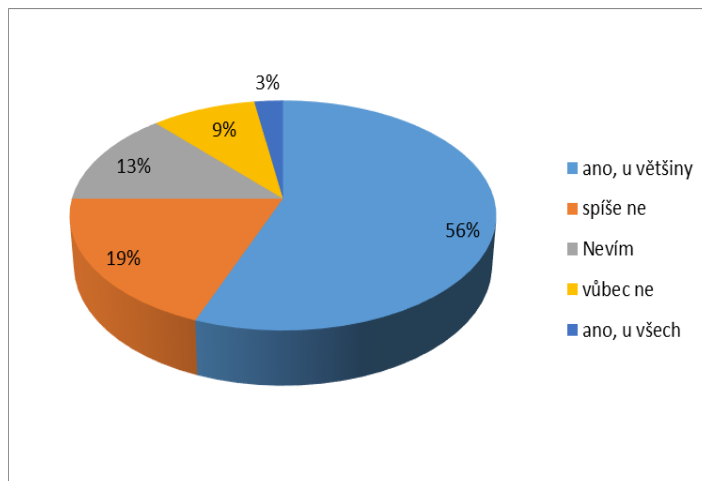
Graf 12: Ocenili byste pomoc/konzultaci odborníka při přípravě/realizaci sexuální výchovy ve třídě?

Většina účastníků výzkumného šetření uvedla, že by pomoc odborníka při realizaci sexuální výchovy uvítala. Někteří odpověděli, že občas, v menší míře dokonce velmi často. 35 % dotazovaných nikdy nenapadlo uvažovat o pomoci odborníka.

Otázka č. 17: Cítíte zájem o sexuální výchovu ze strany žáků?

Cítíte zájem o sexuální výchovu ze strany žáků	Počet	Procent
ano, u většiny	67	55,83%
spíše ne	23	19,17%
Nevím	16	13,33%
vůbec ne	11	9,17%
ano, u všech	3	2,50%

Tabulka 16: Cítíte zájem o sexuální výchovu ze strany žáků?

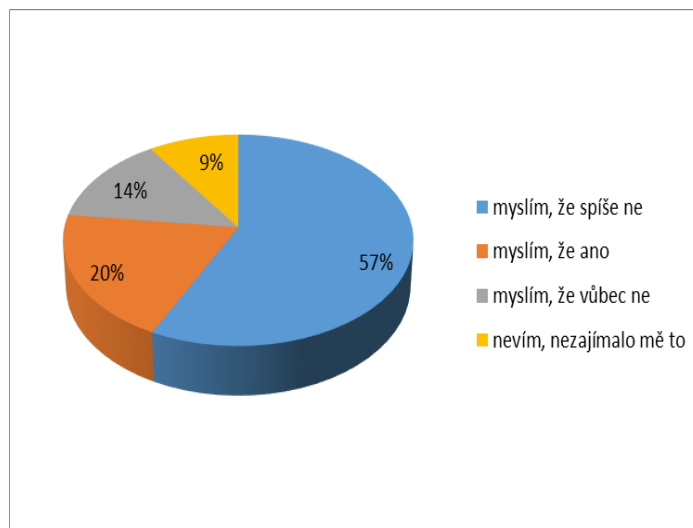
Graf 13: Cítíte zájem o sexuální výchovu ze strany dětí?

Nadpoloviční většina - 56% dotazovaných uvedlo, že pociťuje zájem ze strany dětí o sexuální výchovu. Významný podíl odpovídajících se shodl na tom, že zájem ze strany dětí spíše necítí, jedná se o 19% respondentů. Naprostý nezájem dětí o otázku sexuální výchovu uvedlo 9% pedagogů. 13% si z různých důvodů není jistá svým postojem. Dva respondenti dokonce uvedli vysoký zájem všech dětí o tuto problematiku.

Otázka č. 18: Je dostatek materiálů (učebnice a podobně) k výuce sexuální výchovy?

Je dostatek materiálů (učebnic a podobně) k výuce	Počet	Procent
myslím, že spíše ne	67	55,83%
myslím, že ano	23	19,17%
myslím, že vůbec ne	16	13,33%
nevím, nezajímalo mě to	11	9,17%

Tabulka 17: Je dostatek materiálů (učebnice a podobně) k výuce?

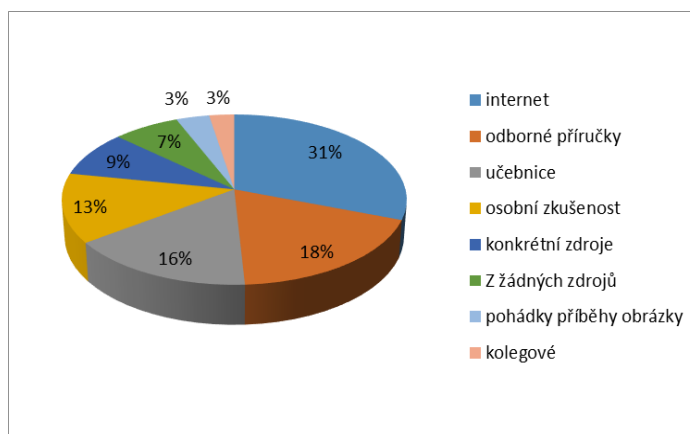
Graf 14: Je dostatek materiálů (učebnice a podobně) k výuce?

Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že 83 respondentů si myslí, že dostatek materiálů spíše schází, či dokonce chybí úplně. 23 dalších respondentů se domnívá, že je materiálů dostatek a zbylých 11 se o to nezajímá.

Otázka č. 19: Z jakých zdrojů čerpáte?

Zdroje informací	Počet	Procenta
internet	35	29,17%
odborné příručky	21	17,50%
učebnice	18	15,00%
osobní zkušenost	15	12,50%
konkrétní zdroje	10	8,33%
Z žádných zdrojů	8	6,67%
pohádky příběhy obrázky	4	3,33%
kolegové	3	2,50%

Tabulka 18: Z jakých zdrojů čerpáte?

Graf 15: Z jakých zdrojů čerpáte?

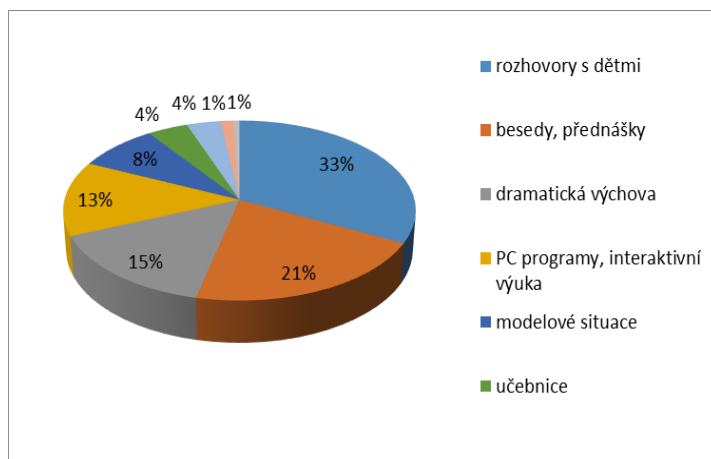
Tato otázka byla další z otevřených otázek, kde respondenti mohli napsat i několik možností a neměli žádnou nabídku. 32 respondentů na otázku vůbec neodpovědělo. Někteří respondenti uváděli naopak zdrojů několik. V převaze stojí zdroj internet a odborná literatura. Deset učitelů uvedlo konkrétní zdroj.³

Otázka č. 20: Jakou formou by podle vás měla probíhat sexuální výchova na 1.stupni?

Jakou formou by měla probíhat výuka podle Vás	Počet	Procent
rozhovory s dětmi	102	85,0%
besedy, přednášky	65	54,2%
dramatická výchova	47	39,2%
PC programy, interaktivní výuka	42	35,0%
modelové situace	26	21,67%
učebnice	13	10,83%
frontální výuka	11	9,17%
jiná odpověď: nevyučuji	4	3,34%
jiná odpověď: workshopy s rodiči	2	1,67%

Tabulka 19: Jakou formou by podle vás měla probíhat sexuální výchova na 1.stupni?

³ (Jak jsem přišel na svět, *Janouchová*, Encyklopedie o lidském těle, Byl jednou jeden člověk, internetový portál DUMY, Jsem holka, jsem kluk - Sexuální výchova pro nejmenší, *Roberto Giommi*, Nenech si to líbit ! - Ochrana dítěte před sexuálním zneužitím, *Robert Jocelyne*, Co chci vědět o sexu – kniha otázek a odpovědí, Moje první knížka o sexu, uvedena byla autorka Milena Rašková)

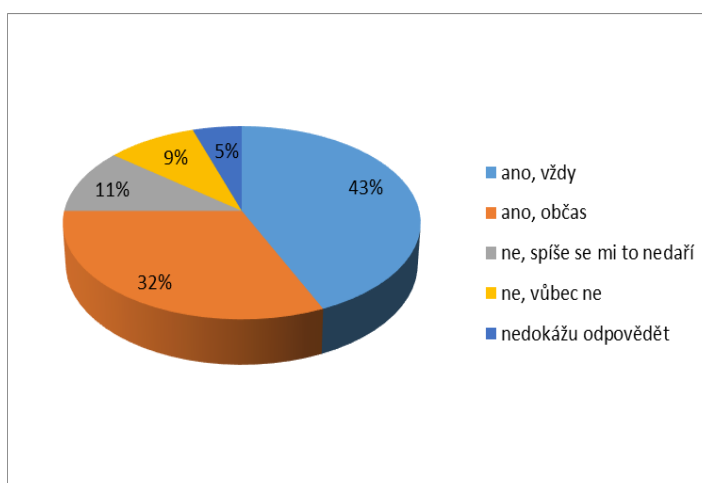
Graf 16: Jakou formou by podle vás měla probíhat sexuální výchova na 1.stupni?

Otázka týkající se forem realizace sexuální výchovy byla uzavřená, nabízela možnosti odpovědí. Zároveň se respondenti měli možnost ztotožnit s několika formami zároveň. V největším počtu uváděli rozhovory s dětmi.

Otázka č. 21: Dokážete s dětmi přirozeně diskutovat o otázkách sexuality?

Dokážete s dětmi přirozeně diskutovat o otázkách sexuality	Počet	Procent
ano, vždy	52	43,3%
ano, občas	38	31,7%
ne, spíše se mi to nedaří	13	10,8%
ne, vůbec ne	11	9,2%
nedokáži odpovědět	6	5,00%

Tabulka 20: Dokážete s dětmi přirozeně diskutovat o otázkách sexuality?

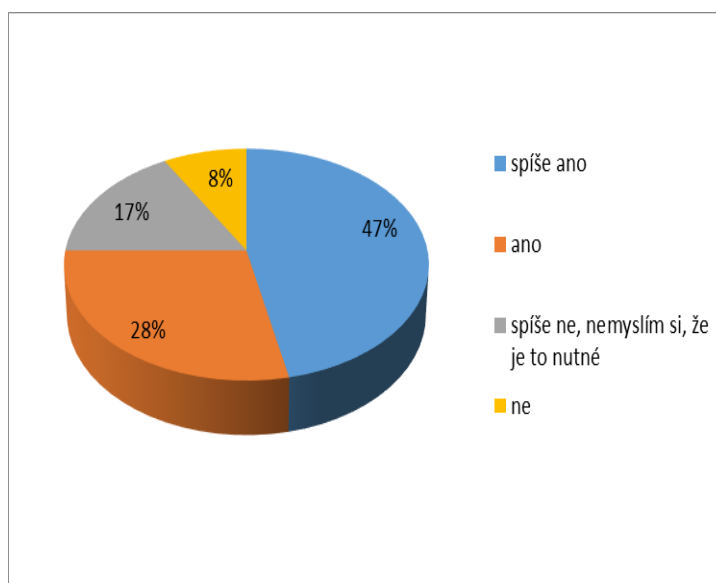
Graf 17: Dokážete s dětmi přirozeně diskutovat o otázkách sexuality?

Ačkoliv převaha odpovědí vypovídá kladně a přiklání se k tomu, že učitelé jsou schopni s dětmi otevřeně diskutovat o otázkách sexuality, nedá se říct, že by se na tom respondenti shodli. Část účastníků výzkumu uvedla, že občas, zbytku se to spíše či vůbec nedaří. 5% dotazovaných na otázku nedokázalo odpovědět.

Otázka č. 22: Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?

Měla by se SV vyučovat na VŠ v rámci učitelské přípravy	Počet	Procent
spíše ano	56	46,7%
ano	34	28,3%
spíše ne, nemyslím si, že je to nutné	20	16,7%
ne	10	8,3%

Tabulka 21: Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?

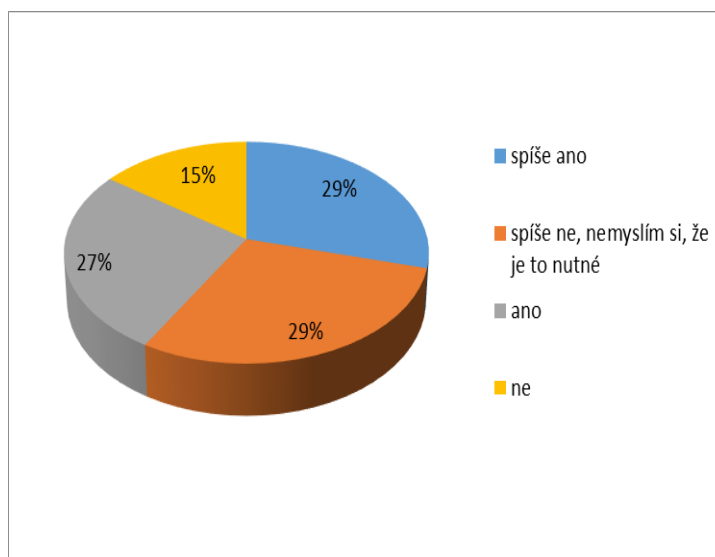

Graf 18: Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?

Otázka č. 23: Uvítali byste Vy osobně možnost dalšího vzdělání v oblasti sexuální výchovy?

Uvítali byste Vy osobně možnost dalšího vzdělání v oblasti sexuální výchovy?	Počet	Procent
spíše ano	35	29,2%
spíše ne, nemyslím si, že je to nutné	35	29,2%
ano	32	26,7%
ne	18	15,0%

Tabulka 22: Uvítali byste Vy osobně možnost dalšího vzdělání v oblasti sexuální výchovy?

Graf 19: Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?

Otázka č. 24: Jakou roli hraje osobnost učitele ve výuce sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ?

Z nashromážděných odpovědí na tuto otázku nelze vytvořit graf, díky němuž by šlo pojmenovat a statisticky uspořádat postoje oslovených respondentů. Nutno podotknout, že tuto otázku nezodpovědělo všech 120 respondentů, 11 odpovědí chybí. Odpovědi se velmi různí a nabízí širokou škálu pestrých odpovědí. Odpovědi by se přesto daly rozdělit do tří kategorií.

Do první kategorie bych zařadila odpovědi, které považují osobnost učitele za velmi podstatnou složku procesu a poukazují na velký vliv učitelovy osobnosti vzhledem k problematice sexuální výchovy v českém školství. Těchto odpovědí bylo 50%. V tomto, či podobném duchu, odpovědělo tedy 54 respondentů. Pro úplnost přikládám tři citace.

„Významnou. Pedagog by měl k dané problematice přistupovat bez předsudků, neměl by mít zábrany hovořit o choulostivých a citlivých problémech - ovšem vkusně, taktně, s ohledem na citovou a kognitivní vyspělost svých žáků.“

„Obrovskou! Učitel, stejně jako rodič, je dítěti vzorem. Pokud bude učitel otevřen komunikovat s dětmi, i ony budou více otevřeny jemu. Pokud sexuální výchova neprobíhá v rodině, zastupuje rodiče učitel. Bohužel ne ve všem se to dá udělat.“

„Velkou. Špatně vyučovaná sexuální výchova se může podepsat na dětech komplexem.“

Druhá skupina respondentů odpovídala především na osobnost učitele v rámci celého vyučovacího procesu. Tato skupina už nebyla tak početně silná jako ta první, avšak čítalo ji 36 respondentů (33%). Uvádím tři citace.

„Učitelova osobnost hraje důležitou roli. Může v budoucnu ovlivnit jejich postoje a názory.“

„Osobnost učitele se odráží na žácích tím, že svým působením na žáky a často svými názory ovlivňuje budoucí postoje dětí.“

„Jako ve všem velmi podstatnou :-) Musí být otevřený a věřit tomu, co říká. Jinak děti tomu nedají váhu.“

Třetí skupinou byly takové odpovědi, které popíraly důležitost sexuální výchovy na prvním stupni. Respondenti projevovali spíše negativní postoj. (17%)

„Nemyslím si, že sexuální výchova jako taková, má na prvním stupni místo. V rámci biologie je vhodné naučit základy, sexuální výchovu bych však zařadil spíše do 6. - 7. třídy.“

„Nemyslím si, že se sexuální výchova odráží ve výuce prvního stupně.“

„Myslím si, že osobnost učitele obecně hraje podstatnou roli, avšak sexuální výchova na 1. stupni nemá moc co dělat.“

4.6 Interpretace dat

Následující kapitola se bude zabývat vlastním vyhodnocením zkoumané složky. Na rozdíl od kapitoly Presentace dat, doplním výsledky komentáři. Otázky z dotazníku, vybrané vždy na začátku podkapitoly s odrážkami, jsem rozdělila do několika skupin, které budou vypovídající v rámci stanoveným hypotézám. Názvy podkapitol tedy úzce souvisejí s potvrzením či vyvrácením mých hypotéz a podrobně se zabývají zkoumanými tématy.

4.6.1 Důležitost sexuální výchovy z pohledu učitele

- otázka č. 9: Má sexuální výchova své místo na prvním stupni ZŠ?
- otázka č. 10: Proč je důležité s dětmi hovořit o otázkách sexuální výchovy?
- otázka č. 12: Zařazujete Vy sexuální výchovu do svého vyučování?
- otázka č. 17: Cítíte zájem ze strany žáků o sexuální výchovu?

Rozhodla jsem se použít právě tyto čtyři otázky z mého výzkumného šetření, jelikož mi mohou nejlépe pomoci odpovědět na jednu z mých základních hypotéz a současně i na cíl mé práce. Hovořím o významu, důležitosti a smyslu sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ z pohledu učitele. Jak již bylo zmíněno v teoretické části i výše v části empirické, odborná veřejnost, kterou jsem ve své práci citovala (viz. kapitola Význam sexuální výchovy ve škole), se shoduje na tom, že sexuální výchova na prvním stupni ZŠ své místo má. Tento postoj ovšem nepatří všem. Mým cílem bylo zjistit, jaký náhled na tuto problematiku mají učitelé, potažmo ti, kteří mají ve svých rukou přímé působení na žáky.

Téměř 70 % dotazovaných je přesvědčeno o tom, že sexuální výchova má na prvním stupni základní školy své místo. Respondenti tuto převahu odpovědí demonstrují v dalším zodpovídání, hlouběji zkoumajícím tento fenomén.

18% pedagogů, kteří u této otázky zodpověděli, že sexuální výchova na prvním stupni ZŠ nemá své místo, jistě nejsou zanedbatelní, avšak na základě dalších odpovědí téže respondentů je patrné, že i část těchto odpůrců ví, co sexuální výchova znamená, dokáží ji definovat a vymezit základní obsah. Dokonce část pedagogů, která odpověděla negativně na otázku ohledně důležitosti sexuální výchovy na prvním stupni doložila, že sexuální výchovu zařazuje do svého vyučování v rámci příslušných předmětů. Tento mírný rozpor by šel považovat za nelogický, avšak otázka, zda má sexuální výchova své místo na prvním stupni ZŠ nestojí proti tomu, zda ji učitelé i přes své přesvědčení zařazují či nezařazují do své výuky.

V otázce důležitosti sexuální výchovy na prvním stupni považují za důležité doplnit samotný zájem těch nejdůležitějších, dětí. Symbolem mého výzkumu je učitel, proto mne zajímalo, jak on pociťuje zájem žáků o tuto problematiku. Pravdou je, že nejlépe by mi na tuto otázku odpověděly samy děti, avšak předmětem mého zkoumání bylo znát názor učitele. Učitel, zvláště na prvním stupni ZŠ, s dětmi tráví většinu času

nejen v hodinách, ale také o přestávkách. Vnímavý pedagog má jedinečnou příležitost žáky poznat velmi zblízka, šanci nahlédnout do jejich duší a stát se jejich průvodcem, přítelem a rádcem. Zároveň ze samotných dialogů mezi dětmi lze spousta věcí vypožorovat, stejně tak z různých spontánních otázek, které jsou na prvním stupni velice běžné. Proto považují výpověď 56% učitelů, kteří připustili, že cítí zájem o otázky sexuální výchovy u většiny žáků, za velmi relevantní informaci. 30% učitelů má naopak pocit, že se žáci o sexuální výchovu spíše nezajímají či vůbec nezajímají.

Zeptala jsem se 68% respondentů, kteří odpověděli, že sexuální výchova má své místo na ZŠ, proč je důležité s dětmi hovořit o otázkách sexuální výchovy. Hovořím tedy pouze o učitelích, kteří mají na sexuální výchovu ryze pozitivní náhled, tudíž tomu odpovědi nasvědčují. Jak již bylo zmíněno výše v prezentaci získaných dat, odpovědi na tuto otázku mne velmi překvapily svou bohatostí a pestrostí. Učitelé, odpovídající na tuto otázku se ve velké míře shodovali na důležitosti rovného jednání s dětmi. Nelhat, nemlžit, nepředstavovat dětem zkreslenou realitu, ale pravdivé informace, které jim umožní vytvářet si reálné představy. Samozřejmě úměrně jejich věku. Dalším důležitým momentem v odpovědích je rodina. Učitelé uvedli, že rodina ne vždy sehrává funkci, jakou by měla. Důvodem je stud rodičů o těchto věcech mluvit či zaneprázdněnost rodičů. Tím, že se ve škole bude hovořit o tématech sexuální výchovy, se může zabránit pozdějšímu předčasnému otěhotnění, zneužívání dětí apod.

Hypotéza č.1: Více než polovina učitelů považuje za významné zařazovat sexuální výchovu do vyučování.

Na základě zhodnocení těchto otázek, které cílí přímo na tuto hypotézu, lze říct, že hypotéza byla potvrzena. Mojí hypotézou bylo, že polovina dotazovaných bude zastávat názor o důležitosti sexuální výchovy. Výsledky mé statistiky hovoří o pozitivním náhledu na sexuální výchovu na prvním stupni u 68% dotazovaných, kteří toto tvrzení dále rozvíjeli v dalších odpovědích. Je to tedy pozitivnější výsledek, než – li jsem očekávala. 93 respondentů mého výzkumu, byli mladí lidé do 35 let. V případě, že by můj reprezentativní vzorek čítal učitele vyššího věku, nevylučuji možnost, že by hodnocení této hypotézy mohlo vypadat jinak. Neznaменá to ovšem, že by zbytek respondentů, jež se přiklonili k opačnému názoru, byl zanedbatelný.

Hypotéza č.1: Třetina pedagogů sexuální výchovu z různých důvodů vůbec nezařazuje do výuky a domnívá se, že na 1.stupni ZŠ nepatří.

Moje hypotéza se zcela nepotvrdila. U otázky č.9, zkoumající, zda má či nemá sexuální výchova své místo na 1.stupni ZŠ, odpovědělo, že nemá, 22 respondentů, 16 jich uvedlo, že si nejsou jisti. To jistě není málo, ovšem v počtu 120 účastníků výzkumu tento výsledek považuji za pozitivní. Zajímavé je, že ačkoliv 18%, tedy 22 respondentů, odpovědělo, že se sexuální výchovou na 1.stupni nesouhlasí, u dalších otázek docházelo k mírnému rozporu. Například u otázky, zda učitelé zařazují sexuální výchovu do vyučování, 83% dotázaných odpovědělo, že v rámci příslušných předmětů ano, dokonce 8% odpovědělo, že systematicky ano. Negativně se vyjádřilo i společně s těmi, co si nebyli jisti, 11 respondentů. Lze tedy předpokládat, že 11 respondentů, kteří sice odpověděli negativně na otázku č.9, ji přesto zařazují, přestože s ní vnitřně nesouhlasí.

4.6.2 Důležitá témata sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ

- otázka č.8: Jak byste sexuální výchovu definovali?
- otázka č.13: Jaká jsou témata sexuální výchovy?

Zjistit, co učitelé považují za klíčová i dílčí témata sexuální výchovy, pro mne bylo velice důležité. Obávala jsem se, že část učitelů si pod pojmem sexuální výchova na prvním stupni mnoho věcí nevybaví či velmi omezené množství. Proto jsem do svého výzkumného šetření zařadila dvě otázky, směřující k tématům sexuální výchovy. První byla otázka otevřená. Tázala se, jaká je definice sexuální výchovy. Respondenti v rámci definice popisovali velice často samotné okruhy témat sexuální výchovy, proto by se dalo říci, že výsledky těchto dvou otázek svým obsahem působí velmi paralelně. Jak už bylo řečeno výše, nechtěla jsem respondentům podsouvat názory, chtěla jsem, aby napsali jejich vlastní názor. U druhé otázky jsem cílila přímo na témata sexuální výchovy. Zde jsem použila výčet od Miluše Raškové (2008), kde měli učitelé naopak možnost vyjádřit se potvrzením více odpovědí. Myslím si, že kdybych neuvedla možnosti, oslovení pedagogové by si nevybavili takové široké spektrum témat. Má to svá pozitiva i negativa. Za relevantnější odpovědi považuji ty, kde měli učitelé volné

pole působení a mohli odpovědět vlastními slovy, tedy u otázky č. 8. Otázka č. 13 dokresluje a dotváří obraz o tématech, ke kterým se jednotliví respondenti hlásili.

Necelá polovina (45%) respondentů uvedla v rámci definice sexuální výchovy vývoj a početí dítěte. Lze tedy předpokládat, že oslovení pedagogové považují za klíčové, seznámit děti na prvním stupni s příchodem dítěte na svět, ale i se samotným početím. Jedná se nesporně o důležité téma sexuální výchovy, které je spojené s dalšími tématy jako je partnerství, rodičovství a mateřství (tyto atributy respondenti též uváděli samostatně). Je nezbytné, aby se děti v mladším školním věku seznámily se základy lidské reprodukce, proto považují za cenný moment výzkumu, že právě toto téma získalo tolik příznivců. Velké množství respondentů, shodující se na této položce, jistě ovlivnila jejich vlastní praxe, učitelé mohou narážet na zvědavost dětí a zájmu o tuto oblast, proto se pravděpodobně právě vývoj dítěte objevil nejčastěji. Jak už bylo uvedeno, s otázkou definice sexuální výchovy se velmi prolínala otázka, týkající se na témat sexuální výchovy. Zde s odpovědí *vývoj a početí dítěte* z otázky č. 8 nejlépe splývají dvě položky výčtu témat z otázky č.13, a sice *základy lidské produkce (vznik a vývoj jedince před a po narození)* (62 respondentů) a *plánované rodičovství, početí, těhotenství, porod, novorozenec, kojení* (55 respondentů).

Další respondenti uváděli jako důležité téma nauku o lidském těle, seznámení s lidským tělem části lidského těla, funkce tělesných orgánů a podobné ekvivalenty. Odpovědělo tak 23% pedagogů. V otázce č. 8, kde se ve výčtu témat též objevilo lidské tělo, tuto položku zvolilo 69 respondentů.

Učitelé tedy mezi nejdůležitější témata sexuální výchovy uváděli vývoj a početí dítěte, lidské tělo, rozdíly mezi pohlavími, dospívání a rodinné vztahy. Tento bohatý rozptyl mne velice překvapil a musím říct, že předčil má očekávání, protože jsem předpokládala, že většina učitelů se shodne na tom, že za klíčové téma sexuální výchovy na prvním stupni považují nauku o lidském těle. Fakt, že můj výzkum ukázal, že je vědomí učitelů širší, mne přesvědčuje o názoru, že učitelé jsou znalí sexuální výchovy a hlouběji o této problematice přemýšlí, ačkoliv si dle mého názoru, často neví rady s praktickým uchopením tohoto oboru. Tato má domněnka souvisí s celkovými výsledky výzkumu.

Hypotéza č.1 Učitelé považují za klíčové téma sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ nauku o lidském těle.

Má hypotéza byla vyvrácena, třebaže se nauka o lidském těle v mém výzkumném šetření objevovala často. Ovšem tvrzení, že ji za klíčové téma považují všichni, je chybné. Učitelé sexuální výchovu vnímají ze širšího hlediska a jmenují více klíčových témat, mezi která patří i nauka o lidském těle.

4.6.3 Výskyt sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ

- otázka č. 6: V jakých předmětech se sexuální výchova skrývá?
- otázka č. 12: Zařazujete sexuální výchovu vy do svého vyučování?

Sexuální výchova není samostatným předmětem, avšak dle RVP je na prvním stupni zařazena do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. V mém výzkumném šetření bylo důležité zjistit, zda si učitelé přítomnost sexuální výchovy ve výuce uvědomují a konkrétně v jakých předmětech ji vyučují.

Odpovědi na tuto otázku byly velice vyvážené. Respondenti odpovídali prvouka, prvouka a přírodověda či uvedli vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Tyto odpovědi dohromady získaly 54%.

Hypotéza č.1: Většina učitelů zařazuje sexuální výchovu pouze do předmětových kategorií Člověk a svět.

Více než polovina učitelů zařazuje sexuální výchovu do předmětových kategorií Člověk a jeho svět. Ostatní odpovědi byly více či méně nejasné. 23 respondentů mého výzkumu odpovědělo jiným způsobem, než jsem očekávala. Např. *Nevyučuji, vyučuje se ve vyšším ročníku než 1. - 2. ročník* či *8., 9. třída v etické výchově a přírodopisu.....za nás v 6. třídě v rámci rodinné výchovy, ale na 1.stupni tabu*. Častokrát respondent uvedl místo předmětu ročník, nejčastěji se opakoval čtvrtý a pátý. Odpovědi jako biologie či rodinná výchova mě překvapily, vzhledem k jejich absenci na prvním stupni. Může se jednat buď o neznalost názvů předmětů prvního stupně či dotyční respondenti nepokládají sexuální výchovu za téma vhodné pro tento věk.

4.6.4 Přístup žen a mužů k problematice sexuální výchovy

- otázka č.9: Má sexuální výchova své místo na 1.stupni ZŠ?

Považovala jsem za zajímavé pohlédnout na téma sexuální výchovy a jejího zařazení na první stupeň z genderového hlediska. Jak již bylo zmíněno výše, mužů je v českém školství méně než žen, ačkoliv je jejich přítomnost žádoucí. Je tomu tak z různých důvodů, které nejsou předmětem mého výzkumného šetření. Osobně se domnívám, že jedním z faktorů, proč může být žena více nakloněna realizaci sexuální výchovy v porovnání s muži, může být ženský mateřský přístup, který je spojen i s jistou empatií a senzitivitou, která z nich mnohdy dělá kompetentnější osoby k řešení citlivých, mnohdy i intimních, témat. Muž je často považován za toho racionálnějšího, ráznějšího. Rozhodně to nechci zobecňovat, je mi jasné, že mnozí by tento názor označili za černobílý. Abych tyto domněnky mohla potvrdit či vyvrátit, bylo by potřeba se touto tematikou zabývat daleko hlouběji. Přesto jsem však tuto otázku zařadila jako zajímavý náhled do této problematiky.

Jelikož se mého výzkumného šetření účastnilo 92 žen a pouze 28 mužů, výsledky jsem porovnála procentuálně. Nepoměr mužů a žen lze považovat za zkreslující.

Ženy	Počet	Procent
ne	15	16,30%
nevím	10	10,90%
ano	67	72,80%

Muži	Počet	Procent
ne	6	21,40%
nevím	9	32,20%
ano	13	46,40%

Hypotéza č. 2: Ženy jsou k realizaci sexuální výchovy přístupnější než muži. Pedagogové – muži pocítují větší zábrany v otázkách sexuální výchovy a její aplikaci na 1.stupni ZŠ.

Z 92 žen odpovědělo 73% na otázku, zda má sexuální výchova své místo na prvním stupni ZŠ, že ano. V porovnání s tím z 28 mužů odpovědělo kladně 46%. Moji hypotézu to tedy potvrzuje. Velký počet mužů si nebyl jist svou odpovědí, muži v 32% uvedli, že neví. U žen byla nerozhodnost menší, nejistých si bylo 11%.

4.6.5 Osobnost učitele a sexuální výchova

- otázka č. 20: Jakou formou by měla probíhat sexuální výchova na 1. stupni ZŠ?
- otázka č. 24: Jakou roli hraje osobnost učitele ve výuce sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ?

Jsem přesvědčena o tom, že osobnost učitele sehrává velice důležitou roli nejen v rámci sexuální výchovy, ale v kontextu celého vyučování. Učitel předává dětem nejen odborné znalosti, ale i kus sebe. Učitel své zkušenosti, postoje a hodnoty často nevědomky předává svým žákům a formuje tak jejich představy o reálném světě. Dítě pokládá svého učitele za vzor. Osobním přístupem a předáváním vlastních zkušeností dokáže učitel získat větší pozornost žáka a téma, ať už jakékoliv, pro něj tím udělá atraktivnějším. Zvláště u tak citlivého tématu jako je sexuální výchova je potřeba velmi lidský přístup. Učitel by měl vytvořit otevřené a laskavé prostředí, ve kterém se žák cítí komfortně a nebojí se otevřeně diskutovat. Osobnost učitele ovlivňuje formy a metody výuky.

Otázka č. 20, jakou formou by měla probíhat sexuální výchova na prvním stupni ZŠ, o osobnosti učitele nemálo vypovídá. Celkově odráží učitelův přístup ke své profesi, popisuje, jak vhodnými způsoby je schopen pracovat. Očividně učitelé volí takovou formu výuky, ve které uplatňují svoji osobnost a zkušenost. Nejčtenější odpovědi byly rozhovory s dětmi o tématu. U těchto rozhovorů učitel očekává otevřenost žáka a té docílí svou vlastní otevřeností. Pokud žák vycítí povrchní a plochý přístup učitele, dialog mezi těmito dvěma stranami nebude probíhat efektivně.

Druhou nejčastější označenou formou výuky byly besedy a přednášky. Je otázkou, zda učitel besedu či přednášku uskuteční sám či má na mysli příchod externího přednášejícího. Pokud učitel volí tuto formu uskutečňovat besedu či přednášku osobně, působí to na mě vyjmutím tématu ze systematické výuky. Tématu to zdánlivě může přidat na důležitosti, ale zároveň toto zdůrazňování a vyzdvihování tématu může zabránit přirozenému pojetí, které je dle mého názoru tak důležité. Nerada bych, aby to v tuto chvíli vyznívalo, že jsem proti přednáškám a besedám. Snažím se jen o tématu přemýšlet v širším měřítku. Otázkou zůstává, zda je lepší, když s dětmi o tomto tématu mluví někdo, kdo je dobře zná nebo odborník, potažmo externí osoba. Souvisí to

s povahou každého dítěte. Nejde tedy jen o zvolenou formu. Je potřeba přistupovat s jistou dávnou empatie. Je přirozené, že mohou být i děti, kterým vyhovuje anonymní forma. Například raději diskutují s cizí osobou, spíše se jí svěří. Nemyslím si ale, že to souvisí s osobností učitele, rozhodně nechci připouštět, že by to měla být známka toho, že učitel dělá něco špatně. Znamenat to může klidně i to, že se žák bojí svěřit učiteli, protože ho nechce z nejrůznějších důvodů zklamat.

Třetí nejčastěji volenou formou byla dramatická výchova. Věřím, že metody dramatické výchovy mohou zvláště vyhovovat tématům jako je rodina, přátelství, láska, mezilidské vztahy apod. I v tomto případě je osobní přístup a osobní angažovanost učitele nepostradatelná.

Hypotéza č.3: Osobnost učitele sehrává důležitou roli při realizaci sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ. Učitelé si uvědomují přínos autentičnosti a odrazu vlastního sebezpečí při realizaci sexuální výchovy.

K potvrzení či vyvrácení této hypotézy nejlépe sloužila otázka č. 24. *Jakou roli hraje osobnost učitele ve výuce sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ?*

Jak už bylo uvedeno výše v kapitole Prezentace dat, odpovědi na tuto otázku byly velice barvitě a rozvitě. Dalo by se říct, že se shodovaly svou pestrostí. V předešlé kapitole jsem odpovědi pro přehlednost rozdělila do tří skupin, které jsem doložila přímými citacemi odpovědí dotazníku. Z výpovědí učitelů vyplývá v první řadě velmi podstatné zjištění. Bez ohledu na zacílení k sexuální výchově, si učitelé uvědomují, že osobnost učitele sehrává velmi důležitou roli v celém vyučovacím procesu. Ačkoliv má otázka cílila přímo k osobnosti učitele v kontextu sexuální výchovy, považují tento moment za velice cenný. Lze předpokládat, že respondenti si uvědomují přínos autentičnosti a odrazu vlastního pojetí ve vyučování. Otázka byla položena v rámci sexuální výchovy. Získané odpovědi, propojující sexuální výchovu a osobnost učitele, zdůrazňují osobnostní pojetí učitele jako nepostradatelný faktor její realizace. Vnitřní zúčastnění, zájem a angažovanost, znamená autentický přenos zkušeností, znalostí i postojů žákům. Respondenti též čteně uváděli možnost nezcela funkční rodiny, a proto učitel je často jediný zdroj korektních informací. Odpovědi, které jsem získala, považuji za velmi konkrétní a citlivě zodpovězené. Domnívám se, že respondenti si uvědomují,

jak velkou zodpovědnost mají v rukách. Bez vlastní zkušenosti a odrazu vlastního sebezpečí by tak citlivá disciplína, jakou je sexuální výchova, nešla realizovat.

4.6.6 Příprava učitelů na realizaci sexuální výchovy

- Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?
- Uvítali byste Vy osobně možnost dalšího vzdělání v oblasti sexuální výchovy?
- Dokážete s dětmi otevřeně diskutovat o otázkách sexuální výchovy?

Akademická příprava učitele ZŠ je nezbytnou základnou pro budoucí pedagogickou profesi. Zařazení sexuální výchovy na vysokou školu mohou učitelé hodnotit různými způsoby. Jistě to souvisí s jejich subjektivním názorem na celou tuto problematiku. Zároveň je možno vzít celý tento problém za opačný konec a říci, že učitelé, kteří na realizaci sexuální nejsou dostatečně profesně připraveni, nemají zájem se jí ani ve své praxi zabývat. Jedná se samozřejmě o polemizování.

90 respondentů se v dotazníku k otázce č. 22, *Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?*, vyjádřilo kladně. Mám na mysli odpověděli, že přímo ano, či spíše ano. To je výsledek, který mne velice překvapil. Vypovídá o tom, že se dotazovaní učitelé cítí nepřipravení, možná až nekompetentní k tomu sexuální výchovu vyučovat a ocenili by větší průpravu.

Otázka č. 23, *Uvítali byste Vy osobně možnost dalšího vzdělání v oblasti sexuální výchovy?*, navazuje na otázku předchozí. 70 respondentů se přiklonilo k možnosti, že by další možnost vzdělání využili, 50 účastníků šetření si myslí, že to není nutné či striktně odpověděli, že ne. Tito pedagogové buď nepovažují sexuální výchovu za příliš podstatnou či jsou se svými znalostmi spokojeni. Vzhledem k povaze celého výzkumu se přikláním k druhé možnosti.

Hypotéza č.3: Učitelé vnímají svou akademickou přípravu v rámci studia za nedostačující.

Převaha respondentů se vyjádřila v obou otázkách způsobem, který nasvědčuje tomu, že pedagogové se necítí být dostatečně připraveni na problematiku týkající se

sexuální výchovy. Nejedná se však o drtivou většinu, proto je má hypotéza potvrzena jen částečně.

4.7 Diskuze

Teoretická i praktická část mé diplomové práce byla orientována na učitele prvního stupně ZŠ. Z teoretických poznatků jsem sestrojila dotazník výzkumného šetření, které mělo kvantitativní charakter s cílem oslovit co největší počet relevantních respondentů. Podařilo se mi získat 120 dotazníků, které jsem v praktické části statisticky zpracovala. U některých dotazníků chyběly vyplněné některé otázky, mám na mysli otázky otevřené. Jedná se však o nepatrný zlomek respondentů.

Z výsledků šetření vyplynulo, že většina učitelů (82 ze 120) je nakloněna realizaci sexuální výchovy na prvním stupni. Tito učitelé si také shodně vybavili důležitá témata sexuální výchovy. Tato otázka je sice klíčovým bodem mého dotazníku, avšak až na základě propojení s ostatními momenty výzkumu lze považovat získanou informaci za validní.

102 respondentů poukázalo na to, že výuka by měla probíhat jak v rodině, tak ve škole. Tyto dva atributy by se měly navzájem propojovat. Neopomíjela bych ani to, že mnozí rodiče mohou mít o sexuální výchově zkreslené představy a mohou ji vnímat negativně už ze samotného pojmenování *sexuální výchova*. Pak je na učitelích rodičům vysvětlit, co je těžištěm sexuální výchovy, jaký bude jejich přístup, měli by být připraveni s rodiči o tématu komunikovat. I na několika dalších místech mého výzkumu zazněl fenomén rodiny. Učitelé si uvědomují a jistě z vlastní praxe ví, že ne v každé rodině je nastolena ideální situace, díky které by mohl probíhat harmonický a všestranný rozvoj dítěte. Marádová (2007) uvádí a současně potvrzuje mou domněnku, že rodiče nebývají vždy na sexuální výchovu svých dětí připraveni. I proto má sexuální výchova ve škole svůj velký význam.

Co se týče faktoru velkého či malého města, odpovědi se nijak výrazně nelišily, proto jsem tímto směrem nedošla k žádným zajímavým a překvapivým výsledkům. Nezařazovala jsem ho proto do mého šetření. Výraznější byla genderová rozdílnost názorů pedagogů a pedagožek ve výuce sexuální výchovy. Ženy častěji uváděly, že sexuální výchova je na prvním stupni základní školy potřebná.

Za jeden z nejzajímavějších momentů mého výzkumu považuji velmi početnou skupinu respondentů, která se vyslovila k tomu, že by se sexuální výchova měla vyučovat na vysokých školách v rámci učitelské přípravy. Domnívám se tedy, že učitelé si uvědomují, že mají malou odbornou základnu. Uvažuji nad tím, zda by odpovědi na tuto otázku mohly být jiné, kdyby věkový průměr mých respondentů byl vyšší. Myslím, že odpovědi na tuto otázku mohou souviset s tím, že někteří učitelé sexuální výchovu sice učí, nejsou však přesvědčeni o její důležitosti či jednoduše neví, jak na to. Troufám si tvrdit, že vědomí, kam až na prvním stupni ZŠ zajít, do jaké hloubky je vhodné témata probírat a jaká nejdůležitější forma výuky je nejvhodnější, jsou základní momenty nejistoty pedagogů. Z výsledků též vyplynulo, že většina pedagogů, vyučujících sexuální výchovu, ji zařazuje do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, potažmo do předmětů prvouka, přírodověda a podobné ekvivalenty, tedy v rámci příslušných předmětů. Daleko méně pedagogů se vyslovilo, že by sexuální výchova plynule procházela prvním stupněm a témata by se spontánně řešila napříč předměty.

Rašková (2007) nahlíží na sexuální výchovu komplexně. Pojímá ji v širších souvislostech, které pomáhají předávat postoje k sexuální morálce a podporují osobní autonomii. Z toho jasně vyplývá, že uskutečňovat ji pouze v ohraničených vyučovacích předmětech jako je prvouka či přírodověda, navíc často velmi okrajově, je nedostačující.

Z teoretických poznatků bych vytyčila ještě Täubnera (1996), který o sexuální výchově hovoří, mimo jiné, jako o získávání vhodných společenských a emocionálních postojů k sexualitě v tom nejširším slova smyslu.

Už jen slova těchto dvou autorů mluví jasně o tom, že sexuální výchovu nelze s tímto potenciálem komplexního oboru, který by měl být rovnoměrně zařazován na prvním stupni, slučovat se začleňováním sexuální výchovy pouze v příslušných předmětech. Domnívám se, že by to měl být střed těchto dvou oblastí, přičemž by měla probíhat jednak v příslušných předmětech a jednak spontánně napříč celou výukou. To se samozřejmě váže k osobnosti a osobním postojům každého pedagoga, protože snaha o komplexní zařazení sexuální výchovy souvisí s empatií učitele, s jeho vůlí opravdu znát svoji třídu, *žít s ní*, vnímat její aktuální potřeby, hlídat individuální zvláštnosti a naslouchat tomu, co žáci potřebují říci. Třebaže to zrovna nesouvisí s daným týdenním plánem.

Učitelé mateřských a základních škol jsou častokrát jedinými odbornými specialisty, kteří ovlivňují faktickou i metodickou stranu a žáky tím pádem formují. Mají mimořádné postavení ve výchovném procesu a to nejen na poli sexuální výchovy, ale i celého vzdělávacího procesu. (Rašková, 2008)

Překvapivými zjištěními, které velmi úzce souvisí s předchozím, pro mne byly odpovědi na otázku, týkající se toho, zda si pedagogové uvědomují, že by pro ně byla přínosem současná pomoc odborníka. (70 respondentů ze 120 odpovědělo, že spíše ano či určitě ano). Počet respondentů, vyjadřujících se kladně, je vysoký. Může to znamenat, že učitelé v mnohých záležitostech sexuální výchovy tápou. V teoretické části své práce uvádím návrhy na zkvalitnění připravenosti učitelů, které zpracovala na základě svého výzkumu Miluše Rašková.

Můžeme se domnívat, zda s touto nedostatečnou akademickou základnou souvisí či nesouvisí to, že část pedagogů nedokáže otevřeně diskutovat se žáky o otázkách sexuální výchovy. (24 respondentů si myslí, že se jim to nedaří, 13 nedokázalo odpovědět). Do jisté míry rozhodně ano. Rašková ovšem uvedla, že asi jedna třetina pedagogů nemá vhodné osobní předpoklady k realizování sexuální výchovy. Spadají sem osobní zábrany, negativní zkušenosti, stud atd. Podotýká, že se rozhodně však nejedná o nedostatečnou informovanost či vzdělanost, stejně tak to neznamená, že by dotyční nebyli dobrými kantory.

5 Závěr

Lidská sexualita je tématem nevyčerpatelným a v širokém kontextu se dotýká života každého z nás. Sexuální výchova provází dítě v podstatě od narození. Je podstatné, aby se rodina i škola podílela na budování zdravého sexuálního vývoje a předávala patřičné informace v zodpovědné formě.

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, do jaké míry je sexuální výchova na českých školách skutečně realizována a jaké postoje k této problematice zaujímají učitelé prvního stupně ZŠ.

V teoretické části byla definována sexuální výchova. Byl vysvětlen význam sexuální výchovy ve škole i v rodině, současně bylo poukázáno na odpůrce sexuální výchovy. Pojmenovány byly cíle, obsah a principy sexuální výchovy. Důraz byl kladen pochopitelně na tuto výchovu v kontextu prvního stupně ZŠ. Objasněna byla přítomnost sexuální výchovy v povinných školních dokumentech, konkrétně v RVP ZV a zároveň její současné pojetí na prvním stupni ZŠ. Klíčovou kapitolou mé teoretické části je učitel a jeho osobnost, dále role učitele při výuce sexuální výchovy. Charakterizovala jsem specifika dítěte mladšího školního věku, zejména po stránce fyzického a citového vývoje, též se věnuji sexuálnímu vývoji dítěte předškolního a mladšího školního věku.

Poznatky teoretické části mi byly velkou oporou při sestavování části praktické. Cílem této části bylo potvrdit či vyvrátit předem stanovené hypotézy, úzce související s cílem práce. Jako metodu mého výzkumného šetření byl zvolen dotazník pro učitele prvního stupně ZŠ. Praktická část byla rozdělena na cíle a hypotézy výzkumu, metodologii výzkumu a výzkumný vzorek. Dále jsem již samotná data zpracovávala v kapitole Prezentace dat, kde jsem otázky uváděla pro větší přehlednost společně s komentovanými tabulkami a grafy. Kapitola Interpretace dat byla pro přehlednost rozdělena do několika subkapitol. Potvrzovala či vyvracela stanovené hypotézy na základě výsledků výzkumu. Výzkumné šetření z velké části potvrdilo mé hypotézy, výsledky některých podhypotéz mne ovšem velice překvapily.

Většina učitelů je nakloněna sexuální výchově na prvním stupni ZŠ. Učitelé dokáží sexuální výchovu popsat, vytyčit důležitá témata. Mezi ta nejdůležitější patří početí a vývoj dítěte, lidské tělo a rozdíly pohlaví. Ve většině se shodli na tom, že

sexuální výchova patří do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, sexuální výchovu zařazují povětšinou v rámci onoho příslušného předmětu. Vyplynulo, že ženy jsou v otázce sexuální výchovy na prvním stupni otevřenější než muži. Důležitým momentem v mém výzkumu byla osobnost učitele a její role při realizaci sexuální výchovy. Z výzkumu je zřejmé, že osobnost učitele je považována za důležitý faktor celého vyučovacího procesu, nejen sexuální výchovy.

Překvapujícím zjištěním pro mne byla shoda odpovědí u otázky č. 22 – zda by sexuální výchova měla probíhat na vysoké škole v rámci učitelské přípravy. 90 respondentů odpovědělo, že ano. To dle mého názoru úzce souvisí se skutečností, že učitelé k sexuální výchově přistupují okrajově v rámci příslušných předmětů, protože jim není jasné, do jaké míry na prvním stupni ZŠ zajít a co vše je ve skutečnosti obsahem této disciplíny.

Téma sexuální výchova nabízí řadu podnětů pro další zkoumání. Mou snahou bylo zmapovat situaci z pohledu učitele. Podnětné by bylo zjistit, jak se na tuto problematiku dívají rodiče. Velice zajímavé by bylo i srovnání sexuální výchovy v České republice a ostatních evropských zemích.

Přínos mé diplomové práce spatřuji v tom, že připomíná, jak podstatné a aktuální je věnovat se tomuto tématu v českém školství. Může být podnětným zdrojem informací pro učitele i rodiče, kteří v ní mohou najít odpovědi na otázky, vztahující se k této problematice. Mohla by být využitelná i pro pedagogické fakulty, které by mohly zvážit zařazení sexuální výchovy do výukových plánů učitelských oborů.

Z osobního pohledu, utvořeného na základě výzkumu a studia problematiky sexuální výchovy na základních školách, se potýkám s dojmem, že i přes projevenou velkou otevřenost si čeští pedagogové stále v otázkách sexuální výchovy nejsou příliš jisti sami sebou, ani obsahem této složité disciplíny.

V samotném závěru bych ráda podotkla, že tuto práci považuji za přínosnou i pro svou současnou a budoucí pedagogickou praxi na prvním stupni ZŠ. Poznatky, vyplývající z jejího zpracování, mi poskytují hlubší vhled.

6 Seznam použitých zdrojů

6.1 Tištěné zdroje

[1.] ALLEN, K a Lynn R MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 3. Překlad Petra Vlčková. Praha: Portál, 2008, 187 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-421-2.

[2.] ANCHELL, Melvin. *Důvody, proč neučit sexuální výchovu*. Zkrác. vyd. Praha: Hnutí Pro život ČR, 2010, 93 s. ISBN 978-80-904144-1-9

[3.] AUGUSTYN, Józef. *Sexualita v našem životě: průvodce při poznávání a formování vlastní sexuality*. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, 213 s. ISBN 80-85527-99-5.

[4.] AUGUSTYN, Józef. *Sexuální výchova v rodině a ve škole: [cíle, zásady, metody]*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 80 s. Pomoc pro život. ISBN 80-7192-331-1

[5.] BLATNÝ, Marek. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 301 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3434-7

[6.] ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 272 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.

[7.] GILLERNOVÁ, Ilona a Lenka KREJČOVÁ. *Sociální dovednosti ve škole*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 247 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3472-9.

[8.] HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. v ČR. Praha: Budka, 1993, 297 s.

[9.] HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 223 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

[10.] JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 208 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2397-6.

- [11.] JANIŠ, Kamil a Vladimír TÄUBNER. *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 107 s. ISBN 80-7041-902-4.
- [12.] KOPECKÁ, ILONA. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 8024738759
- [13.] KURIC, Jozef a Lubomír VAŠINA. *Obecná a ontogenetická psychologie pro učitele*. 2. přeprac. vyd. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1987, 258 s.
- [14.] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- [15.] LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha : Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80
- [16.] LUKÁŠOVÁ, Hana. *Učitelská profese v primárním vzdělávání a pedagogická příprava učitelů: (teorie, výzkum praxe)*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2003, 305 s. ISBN 80-7042-272-6.
- [17.] MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2002, 269 s. ISBN 80-7184-867-0.
- [18.] MATĚJČEK, Zdeněk. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, 365 s., [8] obr. příl. Pyramida (Panorama).
- [19.] PERIČ, Tomáš. *Sportovní příprava dětí*. Nové, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012, 176 s. Děti a sport. ISBN 978-80-247-4218-2.
- [20.] PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *O sexuální výchově bez rozpaků*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1973, 181 s.
- [21.] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

- [22.] RAŠKOVÁ, Miluše. *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 190 s. ISBN 978-80-244-2077-6
- [23.] RAŠKOVÁ, Miluše. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3-11 let): informativní příručka o sexuální výchově nejen pro studenty, učitele, vychovatele a rodiče*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 43 s. ISBN 978-80-244-1737-0.
- [24.] SMOLÍKOVÁ, Kateřina a Růžena HAJNOVÁ. *Než se dítě zeptá-: program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 39 s., 12 s. il. na příl. ISBN 80-7178-132-0.
- [25.] ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2003, 103 s. Pro rodiče. ISBN 80-247-0291-6.
- [26.] TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy: pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, 45 s. ISBN 80-7071-029-2.
- [27.] TROJAN, O. *O čápech a vránách a dětech*. Praha: Grada, 1999
- [28.] TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a Marie VACÍNOVÁ. *Ontogenetická psychologie*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006, 108 s. ISBN 80-7044-792-3.
- [29.] UZEL, R.: *Sexuální výchova u nás a v Evropě. In: 4. kongres k sexuální výchově (Sborník referátů) Pardubice, SPRSV 1996, 62.*
- [30.] VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 402 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0.
- [31.] WEISS, Petr. *Sexuologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, xiii, 724 s. ISBN 978-80-247-2492-8.

6.2 Internetové zdroje

[1.] www.planovanirodiny.cz

[2.] MARÁDOVÁ, Eva. Rodinná a sexuální výchova v proměnách současné školy [online]. Univerzita Karlova v Praze, 2006 [cit. 2015-10-29] Dostupný z www.planovanirodiny.cz

[3.] PRAHA, VUP. RVP a ŠVP obecně. *Metodický portál: Články* [online]. 25. 04. 2007, [cit. 2015-10-29]. Dostupný z www.rvp.cz

[4.] Předčasné dospívání [online]. Dostupné z: <http://www.pediatricie-motol.cz/predcasne-dospivani>

[5.] ŠULOVÁ, Lenka. Sexuální výchova od mateřské školy? [online]. 2009 Dostupný z: www.planovanirodiny.cz

[6.] JANIŠ, Kamil, Irena LOUDOVÁ a Jana ŠRÁMKOVÁ. Komunikace škola rodina na poli sexuální výchovy [online] 2007 Dostupný z: www.planovanirodiny.cz

[7.] JUCHELKA, František a Jiří ŠPIŘÍK. Proč jsou výhrady proti zavádění sexuální výchovy ve škole, Světlo 34/2010 [online]. Dostupné z: www.fatym.cz

[8.] ŠTĚRBOVÁ, Dana. Přístup k dětské sexualitě [online]. [cit. 2015-11-01]. Dostupné z: www.planovanirodiny.cz

[9.] www.kpv.upol.cz: Sexuální výchova ve vysokoškolské přípravě budoucích učitelů [online]. Dostupné z www.kpv.upol.cz

[10.] KLEŇHOVÁ, Michaela a a kol. Školství pod lupou 2010 [online]. In: . UIV, 2011. Dostupné z: www.uiv.cz

[11.] JIŘIČKA, Jan. Desetina učitelů nemá kvalifikaci, se studiem musí začít do konce roku Zdroj: <http://zpravy.idnes.cz/desetina-ucitelu-nema-potrebnou-kvalifikaci-fmy-2014>.

[12.] www.vorp.cz

[13.] Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2013. 142 s. [cit. 2014-05-02]. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.

Seznam grafů

Graf 1: Jaké je vaše pohlaví?	44
Graf 2: Nejvyšší dosažené vzdělání	45
Graf 3: Jaká je délka vaší praxe?.....	46
Graf 4: V jakých ročnících obvykle vyučujete?.....	47
Graf 5: V jakých ročnících se sexuální vyskytuje?.....	48
Graf 6: Škola, ve které vyučujete, se nachází:	49
Graf 7: Má sexuální výchova své místo na 1.stupni ZŠ?	52
Graf 8: Myslíte si, že by sexuální výchova měla probíhat výhradně v rodině?.....	54
Graf 9: Zařazujete sexuální výchovu ve svém vyučování?	55
Graf 10: Co je podle vás nejdůležitější pro realizaci sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?.....	57
Graf 11: Konají se na vaší škole besedy/přednášky o problematice sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?	58
Graf 12: Ocenili byste pomoc/konzultaci odborníka při přípravě/realizaci sexuální výchovy ve třídě?	59
Graf 13: Cítíte zájem o sexuální výchovu ze strany žáků?.....	60
Graf 14: Je dostatek materiálů (učebnice a podobně) k výuce?.....	61
Graf 15: Z jakých zdrojů čerpáte?.....	62
Graf 16: Jakou formou by podle vás měla probíhat sexuální výchova na 1.stupni?.....	63
Graf 17: Dokážete s dětmi přirozeně diskutovat o otázkách sexuality?.....	63
Graf 18: Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?	64
Graf 19: Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?	65

Seznam tabulek

Tabulka 1: Jaký je váš věk?	43
Tabulka 2: Jaké je vaše pohlaví?.....	44
Tabulka 3: Nejvyšší dosažené vzdělání.....	45
Tabulka 4: Jaká je délka vaší praxe?.....	46
Tabulka 5: V jakých ročnících obvykle vyučujete?.....	47
Tabulka 6: V jakých předmětech se sexuální vyskytuje? (podle toho, ve kterých ročnících učíte).....	48
Tabulka 7: Škola, ve které vyučujete, se nachází:	49
Tabulka 8: Jakým způsobem byste definovali sexuální výchovu?	50
Tabulka 9: Má sexuální výchova své místo na 1.stupni ZŠ?.....	51
Tabulka 10: Myslíte si, že by sexuální výchova měla probíhat výhradně v rodině?	54
Tabulka 11: Zařazujete sexuální výchovu Vy do svého vyučování?	55
Tabulka 12: Jaká jsou nejdůležitější témata sexuální výchovy na 1. stupni ZŠ?	56
Tabulka 13: Co je podle vás nejdůležitější pro realizaci sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?	57
Tabulka 14: Konají se na vaší škole besedy/přednášky o problematice sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?.....	57
Tabulka 15:: Ocenili byste pomoc/konzultaci odborníka při přípravě/realizaci sexuální výchovy ve třídě?	58
Tabulka 16: Cítíte zájem o sexuální výchovu ze strany žáků?.....	59
Tabulka 17: Je dostatek materiálů (učebnice a podobně) k výuce?.....	60
Tabulka 18: Z jakých zdrojů čerpáte?.....	61
Tabulka 19: Jakou formou by podle vás měla probíhat sexuální výchova na 1.stupni? .62	
Tabulka 20: Dokážete s dětmi přirozeně diskutovat o otázkách sexuality?.....	63
Tabulka 21: Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?	64
Tabulka 22: Uvítali byste Vy osobně možnost dalšího vzdělání v oblasti sexuální výchovy?.....	65

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepis dotazníku

Dobrý den,

jmenuji se Radka Wirthová a v současné době píši diplomovou práci, zaměřenou na oblast sexuální výchovy na 1. stupni ZŠ z pohledu učitele. V rámci své praktické části zkoumám postoje učitelů k této problematice. Tento dotazník je tedy určen učitelům 1. stupně ZŠ. Prosím o vyplnění dotazníku, který mi pomůže odpovědět na otázky, související s tímto tématem.

Za vyplnění předem děkuji.

Radka Wirthová

Dotazník pro učitele prvního stupně ZŠ

1) Jaký je Váš věk?

- a) 18 – 25
- b) 26 – 35
- c) 36 – 45
- d) 46 – 55
- e) 56 – 65
- f) více

2) Jaké je Vaše pohlaví?

- žena
- muž

3) Nejvyšší dosažené vzdělání:

- středoškolské
- vysokoškolské – pedagogické zaměření
- vysokoškolské – jiné zaměření
- v současné době studuji na VŠ pedagogického zaměření
- jiná možnost:.....

4) Délka Vaší praxe je:

- Méně než 1 rok
- 1 – 2 roky
- 3 – 5 let
- 6 – 10 let
- 10 – 15 let

- více

5) V jakých ročnících obvykle vyučujete?

- 1.-2. třída
- 3.-5. třída
- 1.-5. třída
- Jiná možnost:

6) V jakých předmětech se sexuální výchova vyskytuje? (Podle toho, ve kterých učíte.)

- 1.-2. třída:.....
- 3.-5. třída:.....
- 1.-5. třída:.....
- Jiné:.....

7) Škola, ve které vyučujete, se nachází:

- v menším městě
- v centru velkoměsta
- na vesnici
- na okraji velkoměsta
- jiná možnost:.....

8) Jakým způsobem byste definovali sexuální výchovu? Co je dle Vás jejím obsahem na 1.stupni ZŠ?

9) Myslíte si, že sexuální výchova má význam a své místo na 1.stupni ZŠ?

- Ano
- Ne
- Nejsem si jistá/jistý

10) Pokud ano, proč si myslíte, že je důležité s dětmi hovořit o otázkách sexuální výchovy?(Uveďte odpověď)

11) Myslíte si, že sexuální výchova by měla probíhat výhradně v rodinném prostředí?

- ano, pouze v rodinném prostředí
- ne, měla by probíhat ve škole i v rodině
- ne, měla by probíhat jen ve škole
- jiná odpověď:.....

12) Zařazujete sexuální výchovu Vy do svého vyučování?

- ano, zařazuji v rámci příslušných předmětů
- ano, systematicky ji zařazuji do výuky
- ne, nezařazuji ji vůbec
- nejsem si jista/jist
- jiná odpověď:

13) Jaká jsou podle Vás nejdůležitější témata sexuální výchovy na 1.stupni?
(Vyberte libovolný počet)

- rodina, partnerské soužití, projevy citu a lásky
- přátelství, kamarádství
- kulturní slovník
- odlišnost muže a ženy, vztahy mezi pohlavími
- zamilovanost, láska, úcta, ohleduplnost
- sexuální chování mezi lidmi, mazlení, objímání, líbání
- ochrana před sexuálním a jiným zneužíváním dětí
- sdělovací prostředky – násilí a sexualita v nich
- části lidského těla, význam duševní i fyzické hygieny
- změny v pubertě – vzhled, menstruace, poluce
- základy lidské reprodukce (vznik, vývoj, narození)
- rodičovství, příchod mladšího sourozence, těhotenství, novorozenec
- rizika pohlavně přenosných chorob
- jiná možnost:.....

(Rašková, 2007)

14) Co je podle vás nejdůležitější pro realizaci sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?

- klima ve třídě
- vzájemná důvěra učitele a žáků
- učitel zná dobře skupinu
- spolupráce s rodinou
- bezprostřední zájem žáků
- Jiná možnost, napište
jaká:.....

15) Konají se na vaší škole besedy/přednášky vztahující se k problematice sexuální výchovy na 1.stupni ZŠ?

- ano, často
- ano, výjimečně
- ne, nikdy

16) Ocenili byste pomoc/konzultaci odborníka při přípravě/realizaci sexuální výchovy ve třídě?

- a) velmi často
- b) občas ano
- c) ne, nikdy mě to nenapadlo
- d) vlastní odpověď:.....

17) Cítíte zájem ze strany žáků o sexuální výchovu?

- ano, u všech
- ano, u většiny
- spíše ne
- vůbec ne
- nevím

18) Je podle vás dostatek materiálů (učebnice a podobně) k výuce sexuální výchovy?

- myslím, že ano
- myslím, že spíše ne
- myslím, že vůbec ne
- nevím, nikdy jsem se o to nezajímal/a

19) Z jakých zdrojů Vy čerpáte informace pro realizaci sexuální výchovy? (Uveďte odpověď)

20) Jakou formou by podle vás měla probíhat sexuální výchova na prvním stupni?

- rozhovory s dětmi
- modelové situace
- dramatická výchova
- besedy, přednášky
- učebnice
- PC programy, interaktivní výuka
- frontální výuka
- jiná možnost:.....

21) Dokážete s dětmi přirozeně diskutovat o otázkách sexuality?

- ano, vždy
- ano, občas
- ne, spíše se mi to nedaří
- ne, vůbec ne
- nedokáži odpovědět

22) Myslíte si, že by sexuální výchova měla patřit k předmětům, které se běžně vyučují na vysokých školách v rámci učitelské přípravy?

- ano
- spíše ano
- spíše ne, nemyslím si, že je to nutné
- ne
- jiná možnost:.....

23) Uvítali byste Vy osobně možnost dalšího vzdělání v oblasti sexuální výchovy?

- ano
- spíše ano
- spíše ne, nemyslím si, že je to nutné
- ne
- Jiná možnost:.....

24) Jakou roli hraje osobnost učitele ve výuce sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ? (Prosím o stručné vyjádření)